

BLADWIJZER

wegwijs met Heemkunde Vlaanderen

september 2017 • 20

Inhoud

Onderzoek:

- Virtuele tentoonstelling over Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog
- Geheimhouding van de slagorde van het Belgisch leger tijdens de Grote Oorlog. Het gebruik van postnummers

Ontsluiting:

- Hoe organiseer ik sociale en toegankelijke erfgoedactiviteiten? Cultuur voor en door mensen in armoede
- Goed schrijven gebeurt niet zomaar
Tips om teksten te schrijven voor het internet

Behoud en beheer:

- De cloud en cloudcomputing: wat is het en hoe gebruik je het veilig?
- Verenigingsarchief. Gezocht en gevonden

Activiteit in de kijker

- Erfgoeddag
- Nacht van de Geschiedenis
- Fier-gazet

COLOFON

- **Verantwoordelijke uitgever:**
Fons Dierick
Grote Baan 193
9310 Herdersem
- **Contactgegevens:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
Zoutwerf 5 - 2800 Mechelen
T 015 20 51 74
www.heemkunde-vlaanderen.be
info@heemkunde-vlaanderen.be
- **september 2017 - nr. 20**
- **Eindredactie:**
Heemkunde Vlaanderen vzw
- **Lay-out:** De Bie Printing

VIRTUELE TENTOONSTELLING

over Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog

Met het internationale publieksproject 'Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens WO I' realiseert Amsab-Instituut voor Sociale Geschiedenis in het najaar van 2017 een beklivende virtuele tentoonstelling. In deze bijdrage wordt gefocust op de participatieve aanpak van Amsab-ISG bij dit project die de virtuele tentoonstelling mogelijk maakte. Vervolgens worden er tips aangereikt om zelf aan de slag te gaan met getuigenissen van vluchtelingen uit Engeland met behulp van de virtuele tentoonstelling.

Net als vandaag kwam er bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog en bij de inval van de Duitsers in België een massale vluchtelingenstroom op gang. Van de ruim anderhalf miljoen Belgen die naar het buitenland vluchtten, kwamen er in het Verenigd Koninkrijk alleen al circa 250.000 terecht; zowat 90 procent van hen verbleef in Engeland. Ter vergelijking: op 30 juni 2015 waren er 232.845 Syrische vluchtelingen in alle EU-lidstaten samen en sedert het begin van de vluchtelingencrisis in

maart 2011 tot januari 2017 registreerden alle 28 Europese landen samen een totaal van bijna 900.000 Syrische vluchtelingen.

Uit onderzoek bleek dat tijdens de Eerste Wereldoorlog vooral gewone arbeiders het Kanaal overstaken. Zij waren meer dan welkom in de Engelse munitiefabrieken door het tekort aan munitie voor het Britse leger, zoals in de National Projectile Factory in Birtley (Newcastle). Op Britse bodem werden zelfs Belgische munitiefabrieken opgericht, zoals de Pelabon-fabriek in Richmond/Twickenham (West-Londen) en Kryn&Lahy in Letchworth (Hertfordshire). In deze fabrieken werkten ook vele gewonde Belgische soldaten die naar Engeland waren overgebracht.

Tussen burgers en soldaten was bij de Belgian refugees in Engeland niet altijd een duidelijk lijn te trekken. Evenmin gold dit voor arbeiders in Engeland aan de ene kant en overige vluchtelingen en vrijwilligers aan de andere kant. De verhalen die

verzameld werden, gingen niet alleen over arbeiders in Engeland, maar ook over andere gevluchte families en de vrijwilligers die zich voor hen inzetten. In het omvangrijke academisch onderzoek dat daar rond al is verricht - vele van die onderzoekers zaten in de wetenschappelijke commissie van het project - kwam die informatie nog niet echt aan bod. Er werd dan

Pamflet om de vluchtelingen in Engeland welkom te heten. (privécollectie familie Block)

ook besloten om niet alleen de arbeiders te belichten in dit project, maar alle Belgische vluchtelingen.

De zwaargewond soldaat Jan 'Zjanke' Biesmans (1888-1962) wordt naar Londen overgebracht en valt voor de Engelse verpleegster Ellen Keneally (1889-1982). Ze trouwen in oktober 1917. Een jaar later komt in Londen John Joseph Albert Biesmans ter wereld. Als Jef 18 maanden is verhuist het jonge gezin, zeer tegen de zin van Ellen, naar het vasteland. In Londen was ze het moderne leven van de wereldstad gewoon, hier kwam ze terecht bij haar schoonfamilie in een boerderijtje zonder het minste comfort. 'Dei vroom oot Londe' was nog lang een curiosum in Waltwilder bij Bilzen. (Getuigenis Jef Biesmans in Bilisium. Tijdschrift voor Heemkunde, 36 (2011), 5342-5345)

EEN PARTICIPATIEF PUBLIEKSPROJECT

Om deze lang vergeten geschiedenis zo levendig mogelijk te maken en relevant voor vandaag, startte het project in Amsab-ISG met het verzamelen van getuigenissen, zowel in België als in Engeland. Via een postkaart met de tekst 'Haal de Hercule Poirot in jezelf naar boven en vind sporen van de

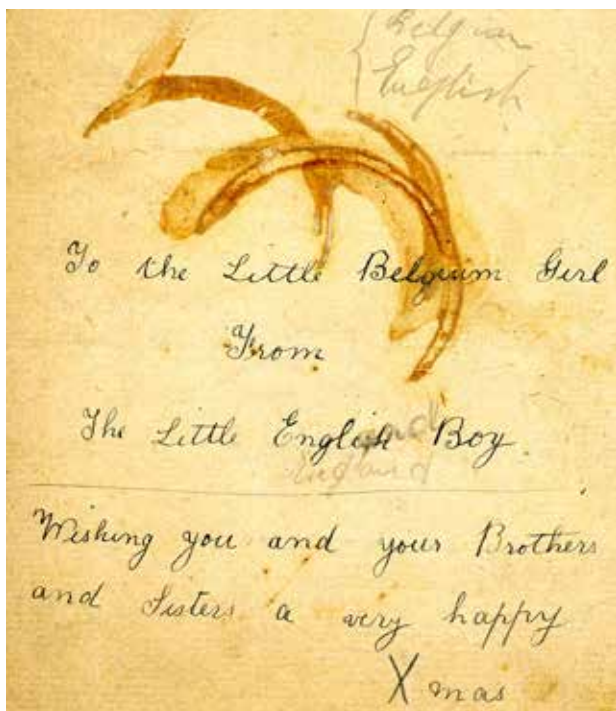
250.000 Belgische vluchtelingen in Engeland in WO I' en via de verspreiding van een Engelstalige en Nederlandstalige video werd opgeroepen om naar de verzameldagen te komen. Amsab-ISG gebruikte de figuur van detective Hercule Poirot omdat die geïnspireerd zou zijn op Belgische vluchtelingen die in Torquay verbleven, het kustdorpje waar Agatha Christie woonde.¹ Tijdens een evenement in het Felixarchief naar aanleiding van vijftig jaar Familiekunde, was er de ontmoeting met een Navy-officier op rust die op basis van familiearchief wist op wie Agatha Christie zich voor Poirot geïnspireerd had. Hij had de man, een gendarme uit Herstal, gevonden in het vluchtelingenregister van Exeter dat zijn grootmoeder bijhield. Dit laatste gebeurde met de steun van een journalist van *The Daily Telegraph* en van Christophe Declercq, die als onderzoeker verbonden was aan het project.

Onthaal Belgische vluchtelingen in Engeland, oktober 1914. (Belgian refugees project Rhyl)

Er werden twee grote collectiedagen gehouden: één in het People's History Museum in Manchester en één in het Red Star Line Museum in Antwerpen. Het People's History Museum omschrijft zichzelf als 'the national museum of democracy' en heeft tot doel om zeer diverse doelgroepen te betrekken, te inspireren en te informeren rond de gedachte dat er 'altijd ideeën zijn die het waard zijn om voor te vechten'. Het Red Star Line Museum dat in 2013 werd geopend, belicht de geschiedenis van de Red Star Line, een Antwerpse rederij. Het museum is opgebouwd rond verhalen van mensen die met de schepen van de rederij naar Amerika of Canada zijn gereisd. Omdat bijna de helft van de Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens WO I uit de provincie Antwerpen kwam en de vluchtelingen bij hun terugkomst opgevangen werden in de hangars van de Red Star Line, hielp het Red Star Line Museum graag mee.

Er werden geen getuigenissen geweigerd over Belgische vluchtelingen uit Wales, Schotland en Ierland, maar voor het project lag de focus wel specifiek op Engeland. De meeste vluchtelingen kwamen immers in Engeland aan (90 procent), zowat één derde van de Belgen verbleef de hele oorlog in Londen. Daarbij komt dat het opvangsysteem in Engeland volledig verschilde van dat van Schotland. Wales en Engeland behoorden administratief wel tot een en dezelfde Local Government Board.

Kerstwensen van een Engels jongetje aan een Belgisch meisje. (privécollectie Griet Simoens-Flour)

In het Red Star Line Museum stonden drie interviewtafels en twee scanners. Te weinig, zo bleek, want het aantal mensen dat op de oproep afkwam en vooral de hoeveelheid foto's en documenten die ze meebrachten, overtrof onze stoutste verwachtingen. Het is duidelijk dat dit verhaal nog sterk leeft onder de nazaten van wie destijds uit België vluchtte en van wie hen over het Kanaal opving. Meer nog, bij verschillende mensen kwam het stuk familiegeschiedenis over Engeland en de Eerste Wereldoorlog pas erg recent naar boven. Velen kwamen naar de verhalenverzamelag in Antwerpen dankzij de oproep verspreid door Heemkunde Vlaanderen en Familiekunde Vlaanderen. Heemkundige kringen werden gecontacteerd die al eerder hun onderzoek over dit thema publiceerden. Het project kreeg door deze heemkundigen en door leden van local history groups rond de herdenking van de Eerste Wereld-

oorlog vleugels. Zij verwezen ons ook naar verdere getuigen. Lieve Tireliren van Heemkundige Kring Gitschotelbuurschap Borgerhout bijvoorbeeld kwam zelfs helpen bij de verhalenverzamelag in het Red Star Line Museum. We willen hier dan ook van de gelegenheid gebruik maken om alle lokale onderzoekers die ons hielpen hartelijk te danken.

De waardevolle verzamelde getuigenissen die niet of niet volledig in de tentoonstelling konden opgenomen worden, werden geplaatst op de site www.belgianrefugees14-18.be. Van alle getuigenissen werden ook vertalingen gemaakt, zodat ze zowel in het Engels als het Nederlands beschikbaar zijn.

De structuur van de virtuele tentoonstelling werd concreet uitgewerkt in acht thema's: vluchten, noodopvang, onderwijs, werken, dagelijks leven, cultuur, terugkeer en nalatenschap. Het concept van de interface werd specifiek ontwikkeld voor deze virtuele tentoonstelling maar is in die mate open-ended, dat ze ook kan toegepast worden in nieuwe projecten. Voor de kinderen werd een zoektocht ontwikkeld naar de souvenirs die de Belgische vluchtelingen meebrachten als herinnering aan hun verblijf in Engeland.

ZELF AAN DE SLAG

Door de grote vraag van nazaten van vluchtelingen naar informatie, werd op de website een bronnenapparaat opgenomen met een handleiding voor de zoektocht naar voorouders die naar Engeland vluchtten. Informatie vinden over 'Engelse' Belgen is niet eenvoudig omdat er geen eengemaakte databank bestaat. Meer nog, de vele belangrijke archiefstukken zijn verspreid over Vlaanderen en Engeland en sommige stukken belandden uiteindelijk zelfs in de VS. Hieronder een voorbeeld van een typische zoektocht:

Het Rijksarchief in Brussel bezit het Central Register of Belgian Refugees, goed voor een kleine honderd meter archieven. Hier vind je informatie terug over tien-duizenden Belgen. Voor sommigen is dit beperkt tot één blaadje met nauwelijks bruikbare informatie, bij velen geven de details toch al een houvast over bijvoorbeeld de plaats waar mensen verbleven en enkele datums. Voor nog anderen zijn er vele vellen vol gegevens. Je vindt een beschrijving van het archief via deze link: http://search.arch.be/ead/pdf/BE-A0510_002167_005730_DUT.ead.pdf. Op pagina 13 van het bestand begint de alfabetische oplijsting, erg belangrijk om de juiste archiefstukken te kunnen opvragen.

Met enkele plaatsnamen en datums op zak is een volgende halte ongetwijfeld www.hetarchief.be, waar dozijnen soorten oorlogspers digitaal gebundeld werd, waaronder ook de verschillende vluchtelingenkranten die in Engeland verschenen. Vooral *De Stem Uit België*, *L'Indépendance Belge* en *La Métropole d'Anvers* bevatten vele gegevens. Dat zijn dan namen van vluchtelingen die op zoek zijn naar informatie over familieleden of gewoon laten weten waar zijzelf verblijven.

De Stem Uit België drukt een lijst af met inwoners van Wakkerzeel. In hetzelfde nummer staan ook lijsten voor Elewijt en Dendermonde (19 februari 1915).

In dezelfde periode is er een lijst van Lierenars in Engeland (26 maart 1915).

Veel informatie in Engeland moet je ter plaatse gaan opzoeken. Hoewel vele lokale en regionale archieven soms erg ver gaan in hun dienstverlening en kopie-

en opsturen van relevante stukken, zijn de veel gevraagde National Archives in Kew (ZW Londen) een belangrijke bron die als aanvulling kan dienen voor informatie die in het Rijksarchief aanwezig is. In de reeks MH8 (<http://discovery.nationalarchives.gov.uk/browse/r/h/C1845649>) vind je in de National Archives naar schatting 165.000 namen van Belgische vluchtelingen op tienduizenden steekkaarten. Echter, ook hier geldt de regel van het geluk: sommige kaarten bevatten nauwelijks informatie, andere geven dan weer een gedetailleerd overzicht van datums van aankomst en vertrek, eventuele verhuizingen, namen en leeftijden van aanverwanten, bedragen van steun die Belgen hebben 'getrokken' in Engeland. Nog een bijkomende moeilijkheid is de volgende: als grootoom Sanders meegereisd is met de uitgebreide familie Beerens, dan zal de eerste mee op de kaart staan van de laatste en levert een alfabetische zoektocht naar die eerste niets op.

Gustaaf Destickere in 1918 aan het winkeltje waar hij met zijn ouders verbleef in Aberdare (Wales). (privécollectie Paul De Vuyst)

Verder onderzoekwerk spitst zich toe op drie verdere pijlers. Ten eerste: net als de Belgische vluchtelingenpers bevatten de Britse plaatselijke kranten vaak ook vele namen. Voor een beperkte maandbijdrage kan je de honderden kranten uit die periode die gedigitaliseerd zijn op de British Library Newspaper Archive (<http://www.britishnewspaperarchive.co.uk/>) uitpluizen. Een belangrijk struikelblok hierbij is de spelling van Vlaamse namen als die door Britten werden neergepend. Zo vind je bijvoorbeeld in het Glasgow Register (<http://www.glasgowlife.org.uk/libraries/the-mitchell-library/archives/collections/belgian-refugees/pages/default.aspx>) de namen van een familie uit Hoboken verschillende keren terug, telkens anders geschreven. Verschillende spelvarianten proberen is aangeraden.

Een tweede pijler zijn de geboortes, huwelijken en overlijdens. Die vind je allemaal op *Free Births, Marriages and Deaths*, of ook freebmb (<https://www.freebmd.org.uk/>). Opzoekwerk is gratis en met de gegevens die je daar vindt, kan je een uitdraai aanvragen van het specifieke register. Dat laatste is uiteraard tegen betaling.

Een laatste pijler zijn niet alleen de plaatselijke en regionale archieven waarvan eerder sprake, maar ook gespecialiseerde archieven en bibliotheken die op het eerste gezicht niet meteen een belangrijke bron van informatie zijn, maar bij nader inzien een schat aan informatie bevatten. Enkele belangrijke instellingen zijn de Women's Work Collection (<http://www.iwm.org.uk/history/a-closer-look-at-the-womens-work-collection>) van het Imperial War Museum, de Women's Library (<https://digital.library.lse.ac.uk/collections/thewomenslibrary>) van de London School of Economics en de London Metropolitan Archives (<https://www.cityoflondon.gov.uk/things-to-do/london-metropolitan-archives/Pages/search.aspx>). Niet toevallig waren alle drie ook partners of toeleveranciers van informatie voor het project van Amsab-ISG.

Kunstschilder Valerius de Saedeleer (1867-1941) verblijft met zijn vrouw, vijf dochters en een meid in Wales en betaalt er zijn dokter, tandarts en kleermaker met schilderijen. Zijn dochter Elisabeth (uiterst links) perfectioneert in Aberystwyth, onder invloed van de sociale kunst- en industriële vormgevingsbeweging Arts and Crafts, haar weefkunsten en kan zo na de oorlog een tapijtbedrijf oprichten dat internationale faam kent. (Heemkundige Kring Businarias, Maarkedal)

Om een meer algemeen beeld en Britse context te krijgen van het verhaal van de Belgische vluchtelingen in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog is het ultieme verslag (<https://www.cityoflondon.gov.uk/things-to-do/london-metropolitan-archives/Pages/search.aspx>) van de Britse regering van groot belang. Het Rijksarchief in Brussel alsook het Imperial War Museum hebben ook toegang tot de Belgische tegenhanger van dat verslag, via het

Comité Officiel Belge.

Verdere gegevens over nog meer instellingen in Engeland en Vlaanderen met informatie over Belgen in Engeland tijdens de Eerste Wereldoorlog vind je in het bronnenapparaat op belgianrefugees14-18.be. Het bronnenapparaat zal ter gelegenheid van de voorstelling van de virtuele tentoonstelling geüpdatet worden.

DE PARTNERS VAN HET PROJECT

Amsab-ISG is het erfgoedcentrum van sociaal, humanitair en ecologisch geëngageerde bewegingen. Het verzamelt en bewaart het roerend en immaterieel erfgoed over diverse thema's zoals arbeid, milieu, migratie, gender, enzovoort. Het project werd mee gedragen door een aantal toonaangevende internationale partners, zowel voor wat betreft de knowhow, voor het ter beschikking stellen van archieven, voor het verzamelen van getuigenissen als voor het bereiken van onze doelgroepen. In Engeland waren de belangrijkste partners: het Imperial War Museum (via het first-world-war-centenary-partnership), de Women's Library van de London School of Economics, Alexandra Palace waar de vluchtelingen opgevangen werden, en de East Twickenham Centennial Group (Pelabon). Die laatste richtte recent een gedenkteken op voor de duizenden Belgische vluchtelingen die in Twickenham verbleven. Voor Vlaanderen waren de belangrijkste partners: In Flanders Fields Museum, Heemkunde Vlaanderen en Familiekunde Vlaanderen.

Om alle participanten echt te betrekken, leek een virtuele tentoonstelling het meest geschikt. Het is de bedoeling dat die wordt gelinkt aan de websites van de partners van het project, maar bij uitbreiding ook aan die van andere erfgoedinstellingen - nationale, regionale als lokale - in Engeland en in België.

Het project wordt op 10 november voorgesteld in het Museum voor Schone Kunsten in Gent.

Martine Vermandere Amsab-ISG

EINDNOTEN

1. Voormeerinfohierover: M. Vermandere, 'Caseclosed? Despeurtocht naar de inspiratie voor Agatha Christie's Hercule Poirot', *Brood & Rozen*, 1 (2016), 46-51. L. Thompson, *Agatha Christie. De Biografie* (Amsterdam 2008) 127.

Geheimhouding van de slagorde van het Belgisch leger tijdens de Grote Oorlog

HET GEBRUIK VAN POSTNUMMERS

CONFRONTATIE MET DE POSTCODE

In de praktijk van de lokaal-historici komt het voor dat men een briefomslag, een briefinhoud of een postkaart in handen krijgt met de naam van een Belgisch militair en een postcode. Dit komt min of meer voor van 20 september 1915 tot maart 1919. Toen in september 1918 het bevrijdingsoffensief werd gestart en delen van West-Vlaanderen en een deel van Oost-Vlaanderen niet meer bezet waren, kon men die codes daar tegenkomen. Na 11 november 1918 vindt men ze terug in heel België. Vanaf 1 december 1918, na de wapenstilstands-overeenkomst kwamen de codes ook bij de bezetting van de linker Rijnover in Duitsland voor, de zogenoemde Rijnlandbezetting.

'Figuur 1: We zien op deze kaart links de naam van de verzender 'Simon Jean' gevolgd door de code B55 en de bijkomende aanduiding 'Armée belge'. Aan de rechterzijde krijgen we voor de aanduiding van de bestemming de naam 'Lucien Lemaire' met B92 1er Cie en weer 'Armée Belge' maar nu gevolgd door 'En Campagne'. Er is geen enkel document gevonden dat dit laatste verplicht maakt in de adresaanduiding.

We starten met een voorbeeld in figuur 1 om het gebruik van dergelijke code aan te tonen. We hebben speciaal gekozen voor een exemplaar waar zowel de afzender als de bestemming deel uitmaken

van het Belgische leger en beiden gebruik maken van dergelijke codes. Als we nu willen weten tot welke eenheid de beide militairen behoren zijn we verplicht om naar de archieven te stappen. Gebruik maken van bijvoorbeeld overlijdensberichten of doodsprentjes kan een verkeerd beeld geven omdat daar meestal enkel de laatste eenheid in de tijd wordt vermeld. Men is dus aangewezen op de militaire dossiers die bewaard worden op twee mogelijke plaatsen. Er is in de eerste plaats het Documentatiecentrum van het Koninklijk Legermuseum voor militairen geboren voor 1 januari 1889. Militairen geboren na die datum moeten weliswaar gezocht worden in het Centrum voor Historische Documentatie (notariaat van het Belgische leger) te Evere bij het Generale Staf (huidige benaming van het Groot Hoofdkwartier). Voor een aantal dossiers is het tevergeefs zoeken want in de loop der tijden zijn er jammer genoeg verdwenen of vernietigd. Heden ten dage komt voor de erfgoedwerker de gebruikte code als iets geheimzinnigs over, maar daar zullen we nu een serieuze mouw aan passen.

WAAROM POSTCODES IN DE BRIEFWISSELING?

Briefwisseling was het enige kanaal voor militairen om in contact te blijven met familie, vrienden en kennissen. Telefoon en telegraaf waren nog niet uitgebreid aanwezig en waren door de oorlog beperkt in gebruik en enkel voor overheidsinstellingen en militaire doeleinden beschikbaar. Normaal kon er enkel gecorrespondeerd worden met de geallieerde en de neutrale landen in deze oorlog; met het bezette deel van België was dat onmogelijk, tenzij men gebruik maakte van gesmokkelde berichten. Meestal werden die 'smokkel'-berichten verstuurd via Nederland of Zwitserland, twee neutrale landen. Het grootste deel van de briefwisseling ging naar Belgische vluchtelingen in Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en Nederland. Een deel van de briefwis-

seling was gericht aan Belgische geïnterneerden in Nederland en in mindere mate in Zwitserland.

Op die briefwisseling stond voor de militairen bij het begin van de oorlog tot september 1915 het militaire adres voluit geschreven zoals men kan waarnemen op figuur 2. Bij onderschepping van die briefwisseling door de vijand kon men na verloop van tijd de samenstelling en de posities van de militaire eenheden afleiden. De vraagstelling was dan ook voor het Groot Hoofdkwartier hoe dit kon vermeden worden. De geheimhouding van die slagorde was de betrachting.

Figuur 2: Deze aangetekende brief werd verstuurd door een militair van het 5de artillerieregiment (5A in het afzenderadres) 2e groep (hier de Romeinse II), 84e batterij. Zeker voor Duitse inlichtingsofficieren is dit overduidelijk.

Verschiedende maatregelen konden genomen worden om de kennis van de slagorde door de vijand te verminderen. Verplaatsing van eenheden was er één van, wat organisatorische en logistieke problemen met zich meebracht. Een wijziging van structuur was een andere mogelijkheid. Dat kan zich uiten in een (her)nummering van delen van een eenheid. Deze mogelijkheden werden in de loop van deze vier en een half jaar durende oorlog dan ook gebruikt. Ook nieuwe behoeften in de wijze van oorlogsvoeren gaven aanleiding tot reorganisaties binnen het Belgische leger.

Hoe kon de geheimhouding voor de vijand opgevoerd worden? Het voluit schrijven van het militaire adres vervangen door een code was een nieuwe mogelijkheid. Vanaf september 1915 werd zulk systeem van postcodes ingevoerd bij het Belgische leger.

WIE BEHANDELDE DE POST VAN DE MILITAIREN?

In oorlogstijd werd binnen het leger een postdienst ingesteld. Zo geschiedde in 1914 waar dit duidelijk noodzakelijk werd als dat leger zich in de Westhoek bevond. Het kon immers niet meer op de steun van de normale burgerlijke post rekenen en moest dus zelf voor de nodige kanalen zorgen om de post van de militairen ter bestemming te laten komen of om de post naar de militairen te veld te brengen. Hiervoor was er een centraal postkantoor te Calais en waren er kantoren bij de legerdivisies. In de kantonnementen waren er dan militaire postbussen waar de militairen hun correspondentie konden deponeren. Een andere mogelijkheid was het meegeven met de militaire brievenbesteller. Hiervan zien we een afbeelding in figuur 3 met de uitdeling van de post door de brievenbesteller aan de militairen. Die organisatie heette toen de Postes Militaires of Legerposterij.

Figuur 3: Utdeling van de post aan Belgische troepen. De rest van de tekst moet met een stevige korrel zout genomen worden. De omgeving van leger behoorde immers tot de Engelse sector van het front. Voor propagandadoeleinden werd hier en daar de werkelijkheid wel eens verdraaid.

Vermits de archieven van de militaire post verloren gingen is hierover slechts zeer weinig bekend. Uit de praktijk weten we dat de burgerpostkantoren in het onbezette deel van België, zijnde de Westhoek, afhankelijk waren van de militaire post. Verder staat de militaire post in relatie met de Franse posteries en maakte zij gebruik van een eigen verbinding met Folkestone (censuurdienst) voor de post naar Nederland en Baarle-Hertog (Belgische enclaves in Nederland). Baarle-Hertog werd onder andere gebruikt voor het opzetten van officiële agentschappen voor het smokkelen van berichten naar bezet België en omgekeerd.

WAAR VINDEN WE DE NODIGE GEGEVENS?

De basisgegevens voor dit artikel werden gevonden in de archieven van het Belgische leger. Deze archieven worden bewaard in het Documentatiecentrum van het Koninklijk Legermuseum te Brussel. De geraadpleegde archieven staan daar gekend onder Ex-CDH ('ex' zijnde vroegere archieven van CDH wat staat voor Centre de Documentation Historique). Dit CDH (in het Nederlands Centrum voor Historische Documentatie) is gevestigd in Evere maar heeft de oudere archieven overgedragen. In die archieven wordt uiteraard de organisatie en de werking van het Belgische leger weergegeven. Het deel van die archieven, waar wij hier gebruik van maken, is afkomstig van het Groot Hoofdkwartier en meer bepaald de 2de sectie. De dossiers staan in de inventaris aangeduid onder de hoofding Dienst Censuur.

Die 2e sectie (soms ook wel als bureau aangeduid) moest zich bezighouden met informatieverzameling. Dat deden ze op verschillende wijzen. Een van die wijzen was via de censuur op de briefwisseling. Door verordeningen van het leger was het verboden om over militaire aangelegenheden te spreken in de briefwisseling. Toch gebeurde dat nog en dat resulteerde dan soms in een tuchtmaatregel voor de militair of door het inhouden of terugsturen van de briefwisseling. Zeker werd gekeken naar de gevoelsinstelling van de schrijvers. Men probeerde op die manier het doorgeven van een negatieve houding tegenover het oorlogsgebeuren aan de correspondenten te fnuiken, zeker in het licht van mogelijke deserties of revoltes. Op die manier had de legerleiding ook kennis van 'onbetrouwbare' elementen binnen de legereenheden (denk maar aan de Vlaamse kwestie). Het is deze sectie die gezorgd heeft voor het versluieren van de militaire adressen.

Gelukkig voor ons zijn ook de indicateurs van de briefwisseling van de 2de sectie overgebleven, althans drie van de vier stuks. Vroeger werd alle briefwisseling in bedrijven en overheidsinstellingen ingeschreven in een boek waarbij een volgnummer, de datum van aankomst, de afzender, het onderwerp, de datum van beantwoording met eventueel een zeer korte samenvatting vermeld werden. Die inschrijvingsboeken noemt men 'indicateurs'. De door ons geraadpleegde indicateurs zitten in de dossiers 54, 55 en 98 van Ex-CDH. De periode van 1 januari 1917 tot 30 juni van hetzelfde jaar kon niet geverifieerd worden op volledigheid wegens

het ontbreken van de bewuste indicateur. Voor de andere periodes kon dus perfect nagezien worden of alle verordeningen betreffende de postcodes (documenten met de betekenis van de ingevoerde of verordende codes) aanwezig waren. Het enige probleem is dat de stukken in de dossiers niet allemaal samen geordend werden in enkele dossiers maar verspreid zitten en gemengd werden met andere stukken over pure censuuraangelegenheden. De voornaamste geraadpleegde dossiers dragen de nummers 91 tot en met 95.

VAN IDEE NAAR INVOERING

De aanzet voor het coderen van de militaire adressen werd gegeven op 26 augustus 1915 met de nota 1220, die naar verschillende afdelingen werd gestuurd voor advies. Zo ook naar de Belgische Legerposterij voor nazicht op de uitvoerbaarheid met betrekking tot de behandeling van de briefwisseling. Het advies van het hoofd van de Legerposterij was dat het voorstel wel invloed zou hebben op de manier van werken van zijn diensten maar doenbaar was. Ook andere secties gaven hun fiat en daarmee was het principe goedgekeurd. De effectieve invoering van die postcodes gebeurde met nota 1288 van 19 september 1915. Gezien de oorlogsomstandigheden was niet iedereen terstond op de hoogte van deze maatregel en heeft de invoering ervan toch een weekje in beslag genomen. De omzettinglijst met codes en werkelijke adressen werd slechts beperkt verspreid en de geheimhouding werd opgelegd. De militairen zelf kregen alleen de code van de eenheid waartoe ze behoorden. Sommige eenheden moesten enkele bijkomende aanduidingen naast de postcode vermelden. Infanterieregimenten moesten een aanduiding geven van het bataljon en de compagnie. Dit wordt geïllustreerd in figuur 4 en de manier waarop de militairen dit doen is zeer verschillend. Soms worden die voluit geschreven, soms met afkortingen. Die afkortingen zijn ook niet eenvormig.

Figuur 4: Voor de bestemming van deze brief moest niet alleen zijn postcode aangeduid worden maar ook de compagnie waartoe hij behoorde. Dat is weergegeven met 51e comp. Dit staat voor de 51e compagnie van de '2ème groupement des travailleurs auxiliaires du Génie' (postcode A192). In de tabel op de website van Heemkunde Vlaanderen kan je dit terugvinden in de linkse kolom met bovenaan de letter A en als men dan kijkt naar de nummering links bij 192 zal je die eenheid terugvinden zoals hiervoor aangegeven.

Vermits de voertaal van de verordeningen toen het Frans was hebben we geopteerd om alle benamingen van eenheden in de Franse taal te behouden. Zo blijft ook de binding met de officiële documenten beter bewaard.

DE POSTCODES MET DE LETTER A

De organisatie van die postcodes wordt geïllustreerd aan de hand van een deel van de tabel zoals die kan geraadpleegd worden op de website van Heemkunde Vlaanderen (<http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Afkortingen.pdf> http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Postcodes_WO_1.pdf). De verschillende eenheden van eenzelfde legerdivisie werden in numerieke volgorde in de codes gezet. Dat wil zeggen dat de samenstelling van een groot commando (een legerdivisie bijvoorbeeld) in openvolgende codes staat. Een legerdivisie bevat zowel infanterie, artillerie, genie en een aantal kleinere eenheden zoals bijvoorbeeld een sectie gendarmerie. Niet alle divisies zijn echter op dezelfde leest geschoeid en dat zal in de loop van de oorlog uniformer gemaakt worden. Een eerste moeilijkheid voor de vijand, om de slagorde te achterhalen, zit verscholen in de volgorde van de codes voor de grote commando's zoals in figuur 5 weergegeven. Die zitten namelijk niet in de logische volgorde van de grote commando's van het leger.

Groot commando	Intervallen van de postcodes
Groot Hoofdkwartier	A60 tot en met A78, later bijgevoegd A79, A190 tot en met A192
1 ^{ste} Legerdivisie	A101 tot en met A116
2 ^{de} Legerdivisie	A80 tot en met A94
3 ^{de} Legerdivisie	A35 tot en met A59
4 ^{de} Legerdivisie	A11 tot en met A24
5 ^{de} Legerdivisie	A125 tot en met A137
6 ^{de} Legerdivisie	A140 tot en met A151
1 ^{ste} Cavaleriedivisie	A175 tot en met A188
2 ^{de} Cavaleriedivisie	A225 tot en met A238
Etapetroepen	A155 tot en met A161
Communicatie- en bevoorradingseenheden	A162 tot en met A172

Figuur 5: de samenstelling van de postcodes in vergelijking tot de grote commando's.

De effectieve invoering van deze codes was voorzien voor 22 september 1915 maar zoals reeds vermeld in het vorige hoofdstukje nam dit een korte tijd in beslag. Ook de militairen dienden op de hoogte gebracht te worden van de onderrichtingen met betrekking tot het gebruik van de postcodes. Nadien moesten de correspondenten van die militairen dan via een schrijven bericht worden dat ook zij die postcode moesten gebruiken. Dat er in het begin fouten zijn gebeurd valt niet te betwijfelen. Het was ook verboden om postcode en expliciete eenheidsaanduiding samen te gebruiken. Ook hier werden regelmatig fouten gemaakt en normaal moest in die situatie de briefwisseling teruggestuurd worden naar de afzender. Het is duidelijk dat er zulke fouten door de mazen van het net geglipt zijn en aankwamen bij de bestemming. Enkele van deze fouten zullen we in een later hoofdstuk behandelen.

In figuur 5 hebben we de lijst van de ingevoerde codes gezien startend met de letter A. Daar ontbreekt echter een interval dat slechts in december 1915 werd bijgevoegd op vraag van de Commandant Supérieur de la Base de Calais meestal als C.S.B.C. afgekort. Nota 1460 van 2 december 1915 en gericht aan de Minister van Oorlog voorzag hierin. Deze codes gaan van A300 tot en met A333. Zij zullen echter de ganse oorlogsperiode verder gebruikt worden in tegenstelling tot de andere codes van de reeks A die op 15 maart 1916 werden vervangen.

We kunnen nu al aanstippen dat bij wijziging het gebruik van een oudere code geen aanleiding gaf tot het terugsturen van de zending. Vermits de legerpost de volledige lijsten met codes in handen had konden zij de vertaling naar de werkelijke eenheid perfect invullen en de correspondentie afleveren waar dat moest. Wegens de reorganisaties binnen het leger zelf ging dat niet altijd vlot, ook al omdat militairen wel eens naar een andere eenheid werden overgeplaatst.

Op 29 oktober 1915 wordt via nota n° 1369 al een eerste grondige wijziging doorgevoerd voor de postcodes van het Groot Hoofdkwartier. Dit was het gevolg van een reorganisatie waarbij de divisies niet betrokken waren. Op enkele kleine aanpassingen na bleven deze postcodes dan geldig tot in maart 1916 een nieuwe reeks werd ingevoerd.

Figuur 6: Deze briefomslag werd door de Legerposterij gestempeld op 21 september 1915. Het jaartal werd bij gebrek aan materiaal vervangen door het rechthoekige blokje. De afzender is een militair van de eenheid A74 en met dezelfde werkwijze als voor figuur 4 kom je tot '1er Groupement d'Auxiliaires du Génie (G.Q.G)'. 14e Cie is dus de 14de compagnie van de hiervoor geciteerde eenheid. Je kan nu opmerken dat er voor A74 verschillende betekenissen bestaan. Dat zal later verklaard worden. De bestemming maakt deel uit van A39, zijnde met behulp van dezelfde werkwijze het 14de Linierement (3de legerdivisie). De aanduiding 2/II is hierbij de 2de compagnie van het IIe bataljon. Eén dag voor de effectieve invoering van de postcodes maakte de afzender er dus reeds gebruik van. Niet abnormaal vermits men bij het Groot Hoofdkwartier wel als eerste op de hoogte zal geweest zijn.

In figuur 6 zien we nog een voorbeeld van het gebruik van de postcode met de letter A. Ditmaal is het een poststuk met de vroegst gekende datum. We moeten vaststellen dat men reeds kon gebruik maken van de postcodes nog voor de effectieve invoeringsdatum ervan. De reden voor het geven van dit voorbeeld is om te illustreren dat in de loop van de geldigheid van een reeks van postcodes de benaming gekoppeld aan een welbepaalde code kon veranderen. Op 29 oktober 1915 werd de oorspronkelijke benaming van A74 (zie de tabel) gewijzigd naar Commandement du G.A.T.A. et Gpt d'Auxiliaires du Génie du G.A.T.A. om op 31 oktober 1915 al opnieuw vervangen te worden door E.M. C.T.A.G., 1er C.T.A.G. et C.T. du C.T.A.G. (G.Q.G.). Een serieuze mondvul afkortingen en daar zijn ze bij het leger sterk in. G.A.T.A. staat voor Groupement Administratif des Troupes d'Armée, Gpt staat voor Groupement, E.M. staat voor Etat Major, C.T.A.G. is dan weer Corps des Troupes Auxiliaires du Génie en C.T. moet vertaald worden naar Corps des Transports. Misschien moesten al deze afkortingen

ook bijdragen tot de geheimzinnigheid en het voor buitenstaanders moeilijk maken om de structuur van het leger te doorgronden.

DE LATERE ONTWIKKELINGEN

We gaan eventjes vooruitlopen op de diverse reeksen codes die later werden ingevoerd. De reden hiervoor is dat de strategie voor de invoering van de codes beginnend met de letters B, C, D en Z werd gewijzigd. Voor de letter A was de aanvang vastgelegd op 22 september 1915 en voor de volgende letters wordt dat met 'onmiddellijke ingang'. In figuur 7 krijgen we dan de lijst met de invoeringsdata van de postcodes waarbij de data die van de lijsten zijn behalve dus voor de letter A. Weze genoteerd dat de codes met de letter Z zijn blijven doorlopen tot het einde van de oorlog en zelfs daarna bij de bezetting van de linkeroever van de Rijn in Duitsland. Dit zal meer naar het einde van dit artikel nog aan bod komen.

Invoeringsdatum postcode	Letterreeks
22 september 1915	A
15 maart 1916	B
26 december 1916	C
10 juli 1917	D
20 januari 1918	Z

Figuur 7: invoerdata postcodes.

DE OVERGANG VAN A NAAR B

Om het de vijand nog wat moeilijker te maken en de geheimhouding langer te bewaren werd met nota 1737 van 13 maart 1916 een nieuwe reeks postcodes in voege gebracht. De codes starten nu met de letter B. Blijkbaar had men dus reeds van in de beginne het plan om op regelmatig ba-

sis een nieuwe reeks in te voeren maar daar is in de archiefdocumenten geen spoor van te vinden. Deze nieuwe reeks is op dezelfde principes gebaseerd zoals blijkt uit de tabel van figuur 8. Buiten de postnummers van het Groot Hoofdkwartier zijn de andere commando's weer in continue intervallen genummerd. Voor een aantal wijzigingen zal hier echter van afgeweken worden wanneer er geen plaats meer beschikbaar was in de nummering. Die wijzigingen werden niet allemaal opgenomen in onderstaande tabel.

Onderaan figuur 8 zien we een aantal nieuwe grote commando's opduiken die in figuur 5 niet voorkwamen. Delen van het Groot Hoofdkwartier werden verzelfstandigd en datzelfde Groot Hoofdkwartier werd afgeslankt. In moderne economische termen zou men dat omschrijven als terugkeren naar de kerntaken.

In de periode van 15 maart 1916 tot de invoering van de postnummers met de letter C krijgen we in die 9 maanden een niet onaardig aantal aanpassingen (meestal toevoegingen). Enkele benamingen van eenheden worden ook gewijzigd zoals we al hiervoor hebben geïllustreerd. Dit alles wordt duidelijk aangegeven in de tabel op de website en de manier waarop zal aan het eind van dit artikel worden beschreven.

In figuur 9 krijgen we een voorbeeld van het gebruik van een postnummer met de letter B. Voor de verschillende stukken van het Groot Hoofdkwartier moest in tegenstelling tot de andere eenheden geen onderverdeling aangegeven worden in het adres zoals we hiervoor getoond hebben. Of de subaanduiding nodig was of niet staat in de oorspronkelijke

Groot commando	Intervallen van de postcodes
Groot Hoofdkwartier	B159 tot en met B162, B188 tot en met B190
1 ^{ste} Legerdivisie	B40 tot en met B57
2 ^{de} Legerdivisie	B223 tot en met B241
3 ^{de} Legerdivisie	B128 tot en met B158
4 ^{de} Legerdivisie	B203 tot en met B218
5 ^{de} Legerdivisie	B262 tot en met B278
6 ^{de} Legerdivisie	B112 tot en met B125
1 ^{ste} Cavaleriedivisie	B60 tot en met B72

Figuur 8: de samenstelling van de postcodes in vergelijking tot de grote legerenheden.

lijsten duidelijk aangegeven en op enkele verduidelijkingen na via enkele nota's van de 2de sectie was dit mooi vastgelegd. Dit kan ook gevonden worden in het censuurboek van de Studiekring Wereldoorlog I & II.

Figuur 9: Deze Engelse postkaart werd vanuit Londen verstuurd naar een lid van B159. Het achterhalen van de betekenis zou na de twee vorige voorbeelden makkelijk moeten gaan en dan vinden we Le Commandement de l'Armée. Dit is de Franstalige benaming voor het Groot Hoofdkwartier van het Belgische leger. In het midden van de kaart bovenaan zien we ook een afdruk van een datumstempel gebruikt door de Belgische Legerposterij om de aankomst van het poststuk op 23 september 1916 aan te geven.

Figuur 10 laat ons een kartonnen kaft bewonderen waarin een exemplaar van de lijsten werd bewaard met daarop de aanduiding van diegenen die de volledige lijst in handen kregen. Merk op dat bovenaan duidelijk '2e Section' staat aangegeven. Ook voor de andere lijsten bestaat er zulk kaft waarbij voor de letter A de lijst met bestemmingen korter was en naarmate de oorlog vorderde deze lijst steeds langer werd. De uitgegeven exemplaren werden ook genummerd en dat nummer staat in de rechterkolom van de lijst. We hebben echter ook niet genummerde exemplaren van de lijsten aangetroffen in de archiefdozen.

Figuur 10: De voorzijde van de kaft met de lijst van de bestemmingen. Men spreekt van een tweede uitgifte (2e tirage: le 13 mars 1916) maar van de eerste is geen spoor gevonden.

DE RADICALE WIJZIGING BIJ DE INVOERING VAN DE POSTNUMMERS MET LETTER C

Er werd voor gekozen om de geheimzinnigheid nog te versterken bij de invoering van de postcodes met de letter C waarbij het principe van de opeenvolgende nummers per hoofdeenheid overboord werd gegooid. Alle nummers voor de diverse grote commando's werden nu at random ingevuld. De illustratie hiervan kan je zien in figuur 11 via een tiental opeenvolgende nummers waarbij telkens het groot commando staat aangeduid. Hier en daar zijn er ook nummers niet toegekend. Het geheel zit vervat in de nota 2792 van 26 december 1916. Op dezelfde dag en de dag erna krijgen we reeds errata en een addendum op de nieuwe lijst maar deze documenten hebben geen nummer gekregen in de uitgaande briefwisseling van de 2de sectie.

Postnummer	Eenheid	Groot commando
C243	4 ^{ème} Régiment de Ligne	1 ^{ère} Division d'Armée
C244	1 ^{er} Régiment de Carabiniers	6 ^{ème} Division d'Armée
C245	2 ^{ème} Régiment de Ligne	1 ^{ère} Division d'Armée
C246	Etat Major de la 2 ^e Brigade d'Artillerie	2 ^{ème} Division d'Armée
C247	2 ^{ème} Section de Repérage d'Artillerie	Grand Quartier Général
C248	2 ^{ème} Régiment du Génie	2 ^{ème} Division d'Armée
C249	2 ^{ème} Régiment de Guides	2 ^{ème} Division de Cavalerie
C250	12 ^{ème} Régiment d'Artillerie	6 ^{ème} Division d'Armée
C251		
C252	Quartier Général	6 ^{ème} Division d'Armée

Figuur 11: Voorbeeld van de menging van de diverse eenheden in opeenvolgende postnummers.

Een voorbeeld van de postcode C zien we in figuur 12. Dit is nogmaals een postnummer waarbij een bijkomende aanduiding moest gegeven worden. Hiervoor werd niets getoond dat te maken kon hebben met censuur en met dit voorbeeld laten we dit eventjes zien. De maatregel van het gebruik van de postnummers staat wel volledig los van het censureren alhoewel dezelfde sectie bevoegd was voor beide.

Figuur 12: Briefomslag verstuurd door een militair van de C77 = 13e Linieregiment, 12e compagnie (Cie). Kijk maar in de tabel in de kolom met de letter C en op de rij met 77. Het vertrekstempel van de Belgische Legerposterij is van 7 april 1917 en de brief werd verstuurd naar een Belgisch geïnterneerde in Nederland, namelijk naar de Interneringsgroep 's Hertogenbosch. Op de omslag zien we 3 aanduidingen van de censurdienst van Calais, de sluitstrook met de gedrukte tekst 'Censure Militaire', onderaan rechts het stempeltje 13 en te paard op de sluitstrook en de omslag de paraaf van de censor in anilinepotlood. Opmerkelijk is de aanduiding bovenaan links 'par G.Q.G. 2e Section' geschreven door de afzender. Dit wijst op de aanwezigheid van één of meerdere foto's in de omslag. Die moesten eerst gecensureerd worden door de 2e sectie van het Groot Hoofdkwartier.

We krijgen ook de introductie in de reeks C van de hospitalen in de Westhoek. Die hadden voordien geen postnummer gekregen, waarschijnlijk omdat ze een beschermd statuut hadden. De reden voor hun inbreng in de lijst was misschien het bombardement van het Rode Kruis-hospitaal Océan te De Panne. Geen enkel document geeft hier echter enige informatie over. We illustreren dit met een voorbeeld in het volgende hoofdstuk.

Tussen het in voege brengen van de reeks met de letter C en de nieuwe reeks met de letter D zitten weer een niet onaardige lijst toevoegingen, schrappingen en veranderingen van benaming. Te veel om hier allemaal te beschrijven, maar deze zijn allemaal opgetekend in de tabel op de website. Hierbij worden dus ook oorspronkelijk niet ingevulde postnummers dan wel in gebruik genomen. Vermits er in die periode geen indicator beschikbaar is blijft het een vraagteken of we alle documenten gevonden hebben. Uit onze verzamelingen poststukken hebben we nog geen stukken kunnen halen met een postnummer waarvan de betekenis niet gekend is.

DE LETTER D, DEZELFDE WIJN IN EEN NIEUW VAATJE

Op 10 juli 1917 wordt een nieuwe reeks postnummers geïntroduceerd die beginnen met de letter D. Het document van de 2de sectie draagt het nummer 171. De principes blijven identiek zoals bij de letter C. Men behoudt de willekeurige spreiding om het terugvinden door de vijand zo moeilijk moge-

lijk te maken. Het is ook niet zomaar het vervangen van de letter C in de letter D in het postnummer. De nummers voor de eenheden werden vakkundig door elkaar gesmeten. Met de invoering van een nieuwe indicator op 1 juli 1917 werd ook gestart met een nieuwe nummering van de documenten. Daarom ook dat lage nummer 171.

Het aantal wijzigingen is in tegenstelling tot de twee vorige reeksen vrij beperkt. Ook deze zitten in de globale tabel verwerkt.

In figuur 13 zien we dan een voorbeeld met een hospitaal in de Westhoek. Die hospitalen hadden slechts vanaf de letter C een postnummer gekregen en dan zelfs nog niet vanaf de introductie van de reeks met de letter C. Dat gebeurde slechts met nota 3523 van 7 april 1916, zijnde dus drie maand voor de introductie van de letter D.

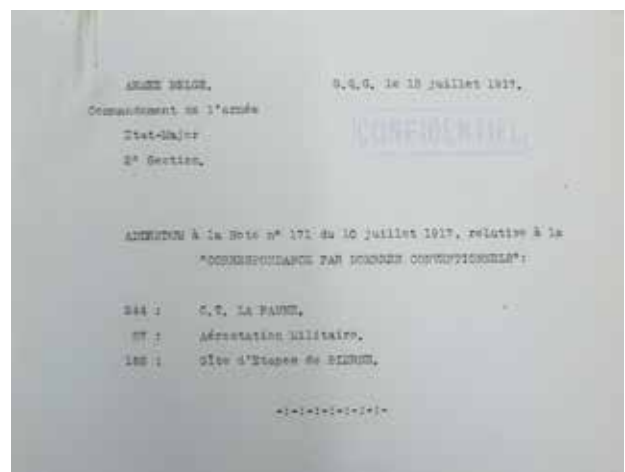

Figuur 13: Deze Franse portvrijdomkaart werd gebruikt door een Belg verbonden aan het militaire hospitaal van Beveren aan de IJzer, postcode D67. Zoek zelf maar eens op in de tabel in de kolom met de letter D. Het werd gestuurd naar een militair waarvan het adres D96 9ième moest zijn. De betekenis van die D96 was 'C.T. divisionnaire 2e D.A.', met andere woorden het vervoerskorps van de 2de Legerdivisie. Die '9ième' duidt op de 9e compagnie. De bewuste persoon was daar blijkbaar niet gekend en dus werd het stuk teruggestuurd naar de afzender met twee stempels in het midden van de kaart en een vermelding "Retour" in rood onder het afzenderadres.

Een nieuwe introductie zijn de magazijnen van de Intendance. Er was immers een nieuw ministerie opgericht, los van het Ministerie van Oorlog, dat de bevoorrading moest regelen en dat is daar de weerslag van. Een deel van die bevoorrading was bestemd voor het leger, andere delen waren bestemd voor Belgische vluchtelingen. Ook de contacten met de Commission for Relief, het organisme dat

zorgde voor de bevoorrading van de burgers in het bezette deel van België, werden door dit Ministère de l'Intendance onderhouden.

Een document van de 2de sectie met een aanvulling op de oorspronkelijke lijst letter D zien we in figuur 14. Hiermee werden drie bijkomende nummers toegekend aan enkele eenheden. Merk het stempel Confidentiel bovenaan het document. Dat staat op alle pagina's van de lijsten met postnummers en op alle documenten van de 2de sectie met wijzigingen. Die documenten met wijzigingen werden naar alle instanties gestuurd die de oorspronkelijke lijsten hadden gekregen om ze in de lijsten zelf aan te vullen.

Figuur 14: Ongenummerd document uitgaande van de tweede sectie met aanvullingen op de lijsten die vijf dagen voordien werden uitgevaardigd. De letter D staat er niet bij aangeduid maar via de datum van nota 171 weten we dat het hierover gaat.

BREEKPUNT MET HET VERLEDEN, DE NIEUWE REEKS Z

Waar we tot hiertoe een mooie reeks van letters volgens het alfabet gekregen hebben, wordt nu een radicale breuk ingevoerd. Met de nota 125 van 22 januari 1918 krijgen we een nieuwe reeks postnummers startend met de letter Z. Ook dit moet weer bijgedragen hebben tot het op het verkeerde been zetten van de vijandelijke inlichtingsdiensten. Met een nieuwe indicator sinds 1 januari 1918 krijgen we dus ook weer een nieuwe nummering van de uitgaande documenten en dus vandaar weerom een klein nummer 125.

Zoals voor de reeksen C en D zijn ook hier weer alle eenheden willekeurig opgelijst. Er heeft ondertussen echter een grote reorganisatie plaatsgevon-

den met de introductie van infanteriedivisies als tussenliggend echelon tussen de legerdivisies en de regimenten. Elke infanteriedivisie bevat zowel infanterie als artillerie samen met kleinere eenheden cavalerie. Op die manier wilde men tot kleine legertjes komen die intern beter op mekaar konden inspelen. Dit bijkomend echelon zie je dan ook verschijnen in de postnummers. Waar het leger voordien ook twee cavaleriedivisies had wordt dat gereduceerd tot één divisie en dat wordt dan ook weergegeven in de postnummers. Een vrij grote reorganisatie dus begin 1918.

In het voorbeeld van figuur 15 zien we voor de derde maal in dit artikel briefwisseling tussen eenheden van het actieve leger en dus in het operatiegebied. Dit soort poststukken is minder voorkomend dan stukken tussen het actieve leger en het achterland of het buitenland, in beide richtingen overigens.

Figuur 15: Op deze aangetekende brief van 11 maart 1918 zijn zowel de afzender als de bestemming ingelijfd in het Belgische leger. De afzender is een hulpgeneesheer (médecin auxiliaire = een student geneeskunde die in de praktijk het vak mocht leren zonder al het diploma te bezitten) en via de tabel vinden we dan het 12de Linierregiment van de 3de infanteriedivisie voor Z282. Deze hulpgeneesheer werkt bij het eerste bataljon (de Romeinse I). De Z138 van de bestemming is het 11de Artillerieregiment van de 11de Infanteriedivisie en met de bijkomende aanduiding 87ste batterij.

DE BEVRIJDING EN DE DAN GANGBARE POSTNUMMERS

Met nota 1663 van 16 november 1918 wordt de start gegeven van de operatie 'terugkeer naar de normale militaire adressen'. Voor een deel van de postcodes wordt bepaald dat die niet meer gebruikt hoeven te worden. Hierbij wordt duidelijk gemaakt dat alle andere postnummers in voege blijven tot

nader order. Op 13 december 1918 verschijnt dan een nieuwe nota 1747 die bepaalt dat de postnummers in België niet meer gebruikt moeten worden. De postcodes blijven echter behouden voor de troepen die deelnemen aan de Rijnlandbezetting en er worden zelfs enkele nieuwe nummers toegevoegd. En dan tasten we voorlopig in het duister want een nota die ook daar de afschaffing aankondigt hebben we tot op heden niet gevonden. Tot het einde van 1918 blijven ze vrij algemeen in gebruik zowel in België als in Duitsland. Zowel in België als bij de bezetting van de linker Rijnsoever blijven ze sporadisch voorkomen tot einde maart 1919 (zie figuur 16 voor een voorbeeld). Het werd er blijkbaar hard ingehamerd. Ook de nummers van de serie vanaf A300 die nooit werden aangepast tijdens de oorlogsperiode komt men nog tegen tot eind januari 1919. Daarmee valt definitief het doek over het geheim van de eerste Belgische postcodes ooit en dus ook over de geheimzinnigheid die vooral werd gecreëerd door de Belgen om de Duitsers te misleiden in hun opsporing van de slagorde van het Belgische leger.

Figuur 16: Deze zichtkaart werd op 31 maart 1919 verstuurd te Roeselare (aangeduid als Rousselaere op de adreszijde) met een bestemming in Brugge. Zoek zelf maar eens op in de tabel wat de betekenis is van de Z259. De Romeinse I die geschreven staat na de Z259 is een beetje misleidend want volgens de uitgevaardigde lijsten moest daar geen verdere aanduiding bij gegeven worden. Blijkbaar moet er toch een soort opdeling geweest zijn want anders zou dat er niet bijstaan. We weten echter niet welke opdeling er kan geweest zijn.

WERDEN DIE POSTNUMMERS OOK GEBRUIKT OP DIENSTBRIEFWISSELING?

Wat moeten we verstaan onder dienstbriefwisseling? Alle documenten uitgewisseld tussen de verschillende onderdelen van het leger behoren hier-

toe. Ook de briefwisseling met het Ministerie van Oorlog zit in deze categorie. Indien een eenheid zich tot de markt moet wenden voor het uitvoeren van aankopen dan maakt dit deel uit van de dienstbriefwisseling. Dit alles in tegenstelling tot de particuliere briefwisseling van de individuele militairen of met andere woorden de persoonlijke briefwisseling. Wanneer een individuele militair een aankoop moet regelen van bijvoorbeeld scheermesjes voor zijn eigen gebruik dan is dat geen dienstbriefwisseling.

In de nota 1288 van 19 september 1915 wordt zeer duidelijk gesteld dat voor dienstbriefwisseling de adressen volledig in klare taal moesten gesteld worden om dit soort post snel te kunnen afleveren. In figuur 17 geven we daar een voorbeeld van. Zelden kan men een voorbeeld vinden waar toch het postnummer wordt gebruikt en meestal is dat dan geadresseerd op naam van een militair. Ook op briefwisseling van een militaire dienst naar een leverancier van goederen staan de adressen in klare taal en voluit te lezen.

Figuur 17: Dienstbrief gewisseld op 12 juli 1916 tussen het transportkorps van de 2de legerdivisie en de commandant van het 2de bataljon genie van diezelfde 2de legerdivisie. Zoals het voorgeschreven is met herkomststempel, de titel van de afzender en zijn handtekening als waarmerk. De militaire adressen worden hier in klare taal weergegeven en niet met de postnummers.

DE UITZONDERING OP DE REGEL

In een niet genummerde nota van de 4de Legerdivisie van 22 september 1915 (dit document werd meer dan 20 jaar geleden gezien toen het nog in Evere in de archieven zat en we weten op dit ogenblik niet in welk dossier dit zit in het Legermuseum) geeft enkele bijkomende elementen bovenop

diegene welke in de nota 1288 van de 2de sectie aanwezig zijn. Zo moest op de briefwisseling altijd 'Armée Belge' aanwezig zijn. Men ziet ook regelmatig 'Armée Belge en Campagne'.

Voor de briefwisseling tussen militairen aan het front en het achtergebied met inbegrip van Calais mocht het militaire adres in klare taal gesteld worden volgens deze nota van de 4de Legerdivisie. We geven hiervan een voorbeeld in figuur 18 maar het is geen evidentie om dit soort briefwisseling te vinden. Het gebruik van de postnummers werd er zo ingepompt dat zulke briefwisseling echt een uitzondering vormde. Met de invoering in december 1915 van de postnummers in de reeks A300 voor een pak diensten in het achtergebied (evenwel niet allemaal) werd voor de militairen aldaar het gebruik van de voluit geschreven adressen fel verminderd. Alle briefwisseling van buiten de operatiezone, het front met andere woorden, en het achtergebied, waar zich de kantonementen en de voorraden bevonden, moest vanaf dan ook met gebruik van het postnummer.

Figuur 18: Deze zichtkaart werd verstuurd op 3 oktober 1915 (het jaartal is vervangen in het datumstempel door een blokje bij gebrek aan het nodige materiaal) te Bourbourg waar de militaire bakkerij gevestigd was. De bestemming is de dienst van de kleine pakketten te Calais. Beide plaatsen liggen dus in het achtergebied van het Belgische leger. De afzender had blijkbaar toegang tot de herkomststempel 'Boulangerie Militaire * Armée Belge' van die bakkerij want hij heeft de stempel links bovenaan op zijn kaart geslagen. Deze kaart is persoonlijke briefwisseling van individuele militairen. De aanhef van de tekst is duidelijk met 'Cher ami'.

Er zijn twee groepen van legerdiensten die nooit een postcode hebben gekregen. Enerzijds zijn dat de instructiecentra van het Belgische leger vermits die meer naar het midden van Frankrijk gelegen waren en dus buiten het achtergebied. Anderzijds

zijn dat de hospitalen en convalescentieoorden ingericht door het Belgische leger in Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. Hierop zijn echter een vijftal uitzonderingen, namelijk de hospitalen in de Westhoek, die vanaf de periode van de C-reeks wel een postnummer toegekend kregen.

IEDEREEN MAAKT WEL EENS EEN FOUT

Dat er fouten zijn gemaakt is duidelijk. In figuur 19 bijvoorbeeld heeft de verzender zijn adres voluit geschreven terwijl dat niet toegelaten was. Hij had de postcode moeten gebruiken. Het verkeerd schrijven van de cijfers van de postcode is iets wat men wel vaker tegenkomt. Het omwisselen van het cijferblok van de code met de letter, met andere woorden de letter achteraan de code, kan je ook nog tegenkomen. De verkeerde letter van een vroegere reeks gebruiken is een ander af en toe voorkomend probleem. Ook zie je af en toe de code zonder de letter. De postcode gebruiken samen met het militaire adres voluit geschreven is een weinig voorkomend fenomeen maar het bestaat. Dit laatste zien we in een andere context in figuur 20. In een krantenberichtje heeft de commandant van een infanterieregiment zowel de volledige naam van zijn eenheid als het postnummer laten opnemen. Dat is opgemerkt door de censuur en doorgestuurd naar het Groot Hoofdkwartier voor eventuele opvolging.

Figuur 19: Bovenstaande omslag werd verstuurd door een brancardier van het 5de Linieregiment (5e ligne). Dat 5de Linieregiment maakte deel uit van de 2de Legerdivisie (2e D.A.B. = 2e Division d'Armée Belge). Vanaf 22 september 1915 was het verboden het militaire adres voluit te schrijven en moest de postcode gebruikt worden. De brief werd verstuurd op 3 november 1915 en had dus moeten geretourneerd worden naar de verzender. Zelfs de censuur van Folkestone (zie de kleefstrook bovenaan om de omslag terug te sluiten na nazicht) heeft dit niet opgemerkt en de brief is dan ook in Den Haag toegekomen.

Het kan bezwaarlijk foutief genoemd worden als een correspondent niet op de hoogte is van de nieuwste postcode. Dat wordt dan uiteraard door de postdienst bij de juiste bestemming afgeleverd via de omzettingslijsten. Wanneer een militair naar een andere eenheid werd overgeplaatst en de correspondent dat niet wist kan men dit moeilijk als een fout aanrekenen. Indien een militair ziek geworden is of gewond werd en daarbij werd getransporteerd naar een hospitaal of convalescentieoord dan zien we dat duidelijk verschijnen op de kaarten of omslagen via allerlei manuele aanduidingen. Ook hier kunnen we moeilijk spreken over fouten. Dezelfde situatie doet zich voor bij een overplaatsing naar een instructiecentrum om daar nieuwe rekruten op te leiden. Ook hier zal je dat merken via de manuele aanduidingen. Zo zijn er nog wel situaties waarbij een doorsturing vereist is. Hiermee komen we dan meestal buiten het werkingsgebied van de Belgische militaire post en krijgen we Franse of Engelse post aanduidingen

In figuur 21 hebben we gedeeltelijk het raden naar het probleem. Enerzijds is er het laattijdig gebruiken van een postcode, die al vervangen is door een nieuwe, anderzijds zou het een verkeerd schrijven kunnen zijn van de drie cijfers van de code. Op die wijze krijgt men soms poststukken met ettelijke aanduidingen waar het moeilijk wordt de echte draad te vinden.

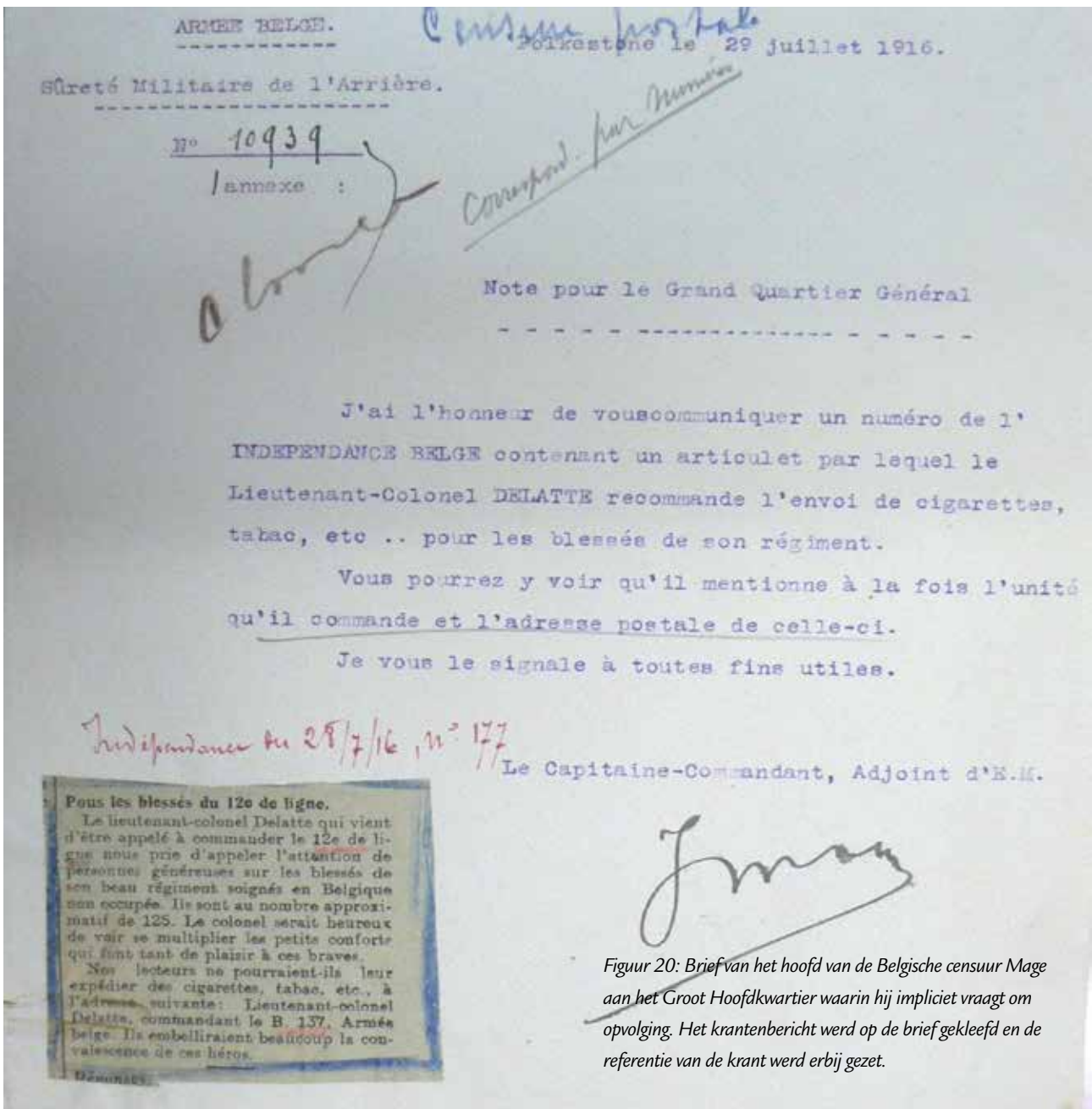
HOE GEBRUIKEN WE DE TABEL OP DE WEBSITE?

De tabel met de 5 verschillende postcodes en de gebruikte afkortingen in die tabel is te vinden op:

- http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Postcodes_WO_1.pdf
- <http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Afkortingen.pdf>

De tabel bestaat dus uit 5 kolommen met aan beide zijden een kolom met de nummering. Deze nummering gaat van 1 tot 333. Het maximale getal dat werd toegekend is dus 333, maar er zijn ook enkele nummers met een bis aangeplakt. Dit komt voor in de reeksen A en B en door het wijzigende principe niet meer in de andere reeksen. Bovenaan de vijf kolommen zien we de beginletters van de reeksen postnummers met eronder de datum van inwerkingtreding.

In de kolommen met de nummers wordt soms het

Figuur 20: Brief van het hoofd van de Belgische censuur Mage aan het Groot Hoofdkwartier waarin hij impliciet vraagt om opvolging. Het krantenbericht werd op de brief gekleefd en de referentie van de krant werd erbij gezet.

nummer herhaald. Dat wil zeggen dat er voor een bepaalde postcode (gevormd met letter en nummer) meerdere betekenissen hebben bestaan. Hier is het maximum aantal 3, meestal slechts 2. In zulk geval staat er bij de eerste betekenis een datum tussen haakjes met het woordje 'tot' en bij de tweede enkel een datum tussen haakjes. Dit is de overgangsdatum tussen die twee betekenissen.

Soms wordt ook een vermelding meegegeven van 'heropgericht en datum'. Dit verwijst naar een militaire eenheid die vroeger tijdens de wereldbrand bestond maar meestal bij gebrek aan manschappen werd samengevoegd met een andere eenheid. We beseffen echter dat hier nog verder onderzoek moet gebeuren want we hebben dit enkel kunnen achterhalen voor de infanterie. Voor de andere

componenten van het leger is dat ietwat moeilijker omdat hier een uitgebreid archiefonderzoek moet gebeuren. Voor de infanterie bestaat er gelukkig een boek met die gegevens.

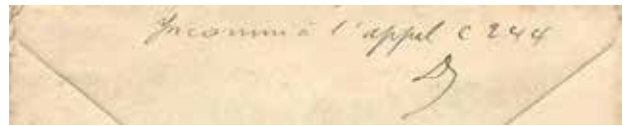
Er worden in de tabel ook veel afkortingen gebruikt. Deze afkortingen staan ook in de oorspronkelijke documenten en werden aldus overgenomen. Voor sommige van die afkortingen zou de vertaling naar de volledige betekenis grandioze proporties aannemen, ook al omdat zij meerdere keren voorkomen in de tabel (cfr. supra). Die afkortingen vinden jullie in het desbetreffende bestand.

Arille Tassin en Leon Plovie

Studiekring Wereldoorlog I en II

BIBLIOGRAFIE

- Hemelaers Jacques, Tassin Arille, Plovie Leon, Van Dooren André, Van Gansberghe Jan en Van San Piet, *Belgische Militaire Censuur 1914-1918*, Studiekring Wereldoorlog I en II, (2014).
- Leclair Luc A. , *De Infanterie: Filiaties et Tradities, Filiaties van de Belgische Strijdkrachten* (Brussel, 1973).
- Champagne Jacques Pierre, *L'Infanterie* (Arlon, 1986).
- Champagne Jacques P., *Artillerie, Insignes et Traditions* (Arlon, 1982).
- Champagne Jacques P., *Genie et Transmission, Insignes et Traditions* (Arlon, 1984).
- Mangin Jean A. & Champagne Jacques P., *L'Aviation Militaire Belge, Insignes et Traditions* (Arlon, 1972).

Figuur 21: Met deze briefomslag kunnen we twee verschillende problemen illustreren. De omslag werd verstuurd te Hampstead (deel van Londen) op 3 oktober 1917 en ging richting het Belgische leger. De bestemming is een luitenant van de eenheid C244. Aan de achterzijde zien we de aanduiding van de militaire brievenbesteller 'Inconnu à l'appel C244' gevolgd door zijn paraaf. Aan de voorzijde krijgen we dan het tweetalige violette stempeltje 'Inconnu à l'appel Onbekend bij de naamafroeping' (de brievenbeller heeft hierbij letterlijk de naam afgeroepen en geen antwoord gekregen). Op een hoger echelon werd dan opgezocht waar de luitenant toe behoorde. Hij werd gevonden in de eenheid D224. De code C244 was echter niet meer te gebruiken maar daar had de verzender geen rekening mee gehouden ofwel was hij nog niet gewoon de letter D te gebruiken. Men was immers al een drietal maand bezig met de letter D. Die 244 en 224 lijken wel sterk op elkaar en dat is het tweede element, namelijk het verkeerd schrijven van het nummer. De brief is wel degelijk bij de bestemming afgeleverd na het schrappen van dat tweetalig stempel en men heeft dan geen oog meer gehad voor de aanduiding aan de achterzijde. Zoek zelf maar in de tabel wat de betekenis is van de beide postcodes.

Hoe organiseer ik sociale en toegankelijke erfgoedactiviteiten?

CULTUUR VOOR EN DOOR MENSEN IN ARMOEDE

'Bovenstaande titel was de titel van een vorming binnen de reeks 'Erfgoed in de praktijk' tijdens het najaar van 2016.¹ Maar over wie gaat het als we denken aan 'sociaal' en 'toegankelijk'? Hoe maken we een erfgoedverhaal voor iedereen? Mensen in kwetsbare situaties blijken weinig tot niet aan erfgoed te participeren. Voor welke kwetsbare mensen willen en kunnen we werken? Deze groepen zijn erg verscheiden, daarom werd in de vorming de focus gelegd op mensen in armoede. Hoe sluiten we hen in, in plaats van uit? Hoe ontginnen we dit potentieel? En wat kunnen erfgoedorganisaties voor hen betekenen?²³

Winterhulpaffiche uit WOII, 1940.
Collectie: Gemeentearchief Merelbeke
(© Erfgoeddag, Foto: Philippe Debroe)

De leefwereld van 'kwetsbare' mensen

Tijdens de vorming werd allereerst de beeldvorming omtrent mensen in armoede bijgesteld. Cijfers tonen aan hoe verscheiden deze groep is, maar ook hoeveel mensen in armoede leven. Eén op de tien inwoners in Vlaanderen leeft in armoede, ofwel ongeveer 680.000 inwoners, waarvan de helft dan nog eens in langdurige armoede vertoeft. In Brussel leeft zelfs één op de drie personen onder de armoededrempel. Onder deze inwoners zijn enkele bijzonder kwetsbare groepen zoals kinderen, 65-plussers en mensen met een niet-Europese nationaliteit. Wie geboren is buiten de Europese Unie loopt vijf maal meer kans om in armoede terecht te komen dan wie binnen de Europese Unie werd geboren. Gekleurde armoede bevindt zich bovendien in stijgende lijn. Voor kinderen is de situatie bijzonder schrijnend. In 2013 leefden 12 procent van de kinderen in Vlaanderen onder de armoededrempel. In Brussel is de situatie zo mogelijk nog erger. 35 procent van de kinderen en jongeren tussen 0 en 17 jaar leefde in 2003 in een huishouden zonder betaald werk. Voor Vlaanderen was dat 11 procent. In Brussel moesten 8 procent van de jongvolwassenen tussen 18 en 24 jaar het in 2003 met een leefloon doen tegenover 1 procent van hun leeftijdsgenoten in Vlaanderen. De situatie is helaas nog niet verbeterd. Ondanks een algemene stijging van de welvaart, stijgt kinderarmoede nog steeds. Van de 65-plussers leefde in 2013 18 procent onder de armoededrempel. Voor eenoudergezinnen is de situatie nog erger: 23 procent leeft onder de armoedegrens. Voor eenoudergezinnen en 65-plussers is er sinds enkele jaren weliswaar een lichte verbetering. Voor andere groepen nemen de armoederisico's dan weer toe. Werklozen en huurders zitten

met ongeveer 35 procent onder de armoedegrens. Armoede en sociale uitsluiting zijn geografisch niet gelijkmatig verspreid over Vlaanderen. De dichtbebouwde gebieden zoals de steden kennen de hoogste armoedepercentages. Op het platteland blijkt meer armoede voor te komen dan in de dichter bevolkte niet-stedelijke gebieden.

De weg naar cultuurparticipatie ligt niet bepaald open voor mensen in kwetsbare situaties. Net als voor andere domeinen zoals tewerkstelling, sport, het verenigingsleven, levenslang leren of politieke participatie, nemen deze groepen minder deel aan cultuur. Vooral vrouwen, ouderen, alleenstaande ouders, laaggeschoolden, personen met een functiebeperking, personen van buitenlandse herkomst en kinderen nemen minder deel aan het maatschappelijke leven.

Alleen al de financiële druk is een belangrijke factor. Het leefloon voor een alleenstaande bedraagt 884 euro, wat ver onder de armoededrempel ligt (1.115 euro). Voor een gezin van twee ouders met twee kinderen bedraagt het leefloon 1.179 euro, zeker 1.000 euro minder dan de armoededrempel van 2.341 euro per maand voor deze categorie. Het merendeel van dit inkomen gaat naar verplichte aflossingen zoals huur, elektriciteit, gas. Weinig blijft over voor het dagelijkse overleven. Wat ook betekent dat er voor de extra's zoals cultuur geen geld is. Gelukkig zijn er diverse sociale kruideniers en verenigingen waar armen het woord nemen, die hen bijstaan, en bemiddelen bij cultuurparticipatie.

Slaapkamer met geschilderde tapijtjes.
Collectie: Museum van de Mijnwerkerswoning, Eisden
© Erfgoeddag, Foto: Philippe Debroe

Armoede heeft een buiten- en een binnenkant

Ook al is een inkomen uit arbeid de beste garantie tegen armoede, toch is dit geen sluitende conclusie.

Met armoede geconfronteerd worden, heeft met meer te maken dan enkel de financiële zijde. Het gaat om de buitenkant en de binnenkant en hoe deze inspelen op mekaar.

De buitenkant van armoede gaat over de verschillende levensdomeinen. Mensen in kwetsbare situaties worden uitgesloten op meerdere hiervan: cultuur, onderwijs, huisvesting, gezondheid, inkomen, welzijn, justitie, sociale contacten, arbeid of tewerkstelling en gezin. Deze domeinen werken echter ook, meestal op negatieve wijze, op mekaar in. De ene vorm van uitsluiting werkt een andere vorm van uitsluiting in de hand. Een ongezonde huisvesting leidt tot gezondheidsproblemen die niet meteen opgelost kunnen worden. Ziek zijn betekent ook een verlies van inkomen, mogelijk zelfs bijkomende schulden. De verwevenheid van domeinen is alleszins geen vangnet, maar een spinnenweb waarin mensen blijven vastkleven en er niet op eigen houtje weer uitraken. Mensen in armoede ervaren zo een kloof in de samenleving, zowel op vlak van participatie, vaardigheden als kennis.

'Ik heb problemen met mijn huisvesting. Ik geraak maar niet aan een sociale woning! Ondertussen woon ik in een uitgeleefde woning en krijg ik vragen of dat wel gezond is voor mijn kinderen.'

'Ik voel me gevangen! In 't school vragen ze om de bosklassen te betalen, terwijl de deurwaarder geld wil voor openstaande ziekenhuisrekeningen. Wat kan ik doen met een leefloon!'

In armoede leven kent ook een binnenkant. Met armoede geconfronteerd worden gaat niet over iets niet of wel hebben, het gaat over de effecten op het 'zijn', op het 'voelen'. De binnenkant van armoede duidt op gevoelens van isolement, van wantrouwen en van onmacht. Kwetsbare mensen kampen met een onzeker zelfbeeld. Ze hebben het gevoel geen greep te hebben op hun leven en ontbreken perspectief.

'Ik zei vroeger altijd maar ja, tegen diensten. Ik dacht: "die zullen wel gelijk hebben zeker!" Mijn mening telt toch niet mee!'

Drempels

Wat heeft iemand nodig om iets leuks te doen in zijn of haar vrije tijd? En wat heeft iemand in een kwetsbare situatie hiervoor nodig? De evidente drempels voor de meeste mensen zoals betaalbaarheid, na-

bijheid, interesse, gezelschap zijn niet noodzakelijk dezelfde drempels voor mensen in armoede. Opdat zij ook aan cultuurparticipatie doen, moeten ook de minder zichtbare drempels worden aangepakt.

‘Het kostte mij veel zelfvertrouwen, moed en een vertrouwenspersoon. Ik heb pas na anderhalf jaar de stap durven zetten, nadat een medewerker van de vereniging bleef proberen. Dezelfde morgen van mijn eerste groepsactiviteit was de deurwaarder nog langs geweest. Dat was niet evident. Ondertussen vind ik dat ik ook recht heb op cultuur.’

Via gesprekken met enkele ervaringsdeskundigen en de adviezen van het Vlaams Netwerk verzamelden we enkele tips in verband met erfgoedparticipatie. Een culturaanbod toegankelijk stellen grijpt in op meer aspecten dan enkel de praktische zoals prijs en afstand. Je vertrekt best vanuit een duidelijke visie waarbij alle onderdelen van de organisatie worden betrokken, van onthaal, aanbod, directie enzovoort. Zorg voor een goede interne informatie-doorstroom en een duidelijk werkkader. Binnen dit kader kan je vijf aspecten onderscheiden: aanbod, communicatie, kosten, praktische en psychologische drempels.

Havenboefje aan de Scheldekaai door Eugène Van Mieghem (1875-1930).

Collectie: Eugène Van Mieghem Museum

Aanbod

Voor vele mensen in armoede behoorde erfgoedparticipatie als kind én als volwassene niet tot hun leven. Een museum kan erg abstract klinken en dus wordt ook niet opgezocht wat men niet kent. Hoe iets wordt georganiseerd, is alvast veel belangrijker dan wat je aanbiedt. Via een samenwerking met

een vereniging waar mensen het woord nemen, zorg je alvast voor meer betrokkenheid.

Het is immers helemaal niet evident je doelgroep te vinden. Verenigingen voor mensen in armoede kunnen de signalen van wie in armoede leeft en hulp nodig heeft veel beter inschatten. Hun medewerkers zijn de nodige sleutelfiguren om mensen op het gemak te stellen. Een goede werkwijze is om je eigen organisatie eerst aan de vereniging voor mensen in armoede voor te stellen. Geef mensen daarna een bezoek achter de schermen, voor je een volgende keer samen een activiteit inplant. Verwacht niet dat mensen dan spontaan komen, ga hen halen. Zorg bovenal voor een persoonlijke band en verbinding, alvorens de inhoud van de activiteit aan bod komt. Stel iemand binnen je vereniging aan als contactpersoon. Deze persoon is het gezicht en stem bij een bezoek. En geef bezoekers vooral een fijne ervaring. Partners kan je vinden via www.desocialekaart.be of op www.netwerktegenarmoede.be/onze-verenigingen. Zoek daarbij best een partner met een vrijetijdscontext waar mensen graag zijn, zoals een sociaal restaurant of een naai-atelier.

‘Wanneer bij een theatervoorstelling de bel gaat, dacht ik eerst dat je in de rij moest gaan staan. Nu weet ik dit dat dit wil zeggen dat de voorstelling bijna begint, de gsm’s worden afgezet en mensen zoeken hun plaats.’

‘Ook al woonde ik dicht bij de opera, ik dacht altijd dat het niets voor mij was, die mensen met hun chique kleren. Het is maar door onze vereniging dat ik te weten kwam dat iedereen daar naar binnen mocht, ook zonder galakledij.’

In Antwerpen kunnen mensen een keer per maand terecht in het pretloket. Medewerkers van dit loket helpen bezoekers wegwijs in het aanbod, gaan mee op zoek naar hun voorkeuren, helpen bij het reserveren van tickets en zoeken naar kortingen, en bij het uitstippelen van de reisweg. De pretlokets zijn te vinden in buurthuizen of ontmoetingscentra en staan voor iedereen open, dus ook voor mensen die niet in armoede leven, maar wel een beetje hulp kunnen gebruiken.

Stimuleer dat mensen in groep aan cultuur kunnen participeren. Individueel iets doen voelt vaak bedreigend en is een grote stap. In groep durven

mensen meer. Zelfs het openbaar vervoer nemen, lukt beter in groep. Men moet immers uitrekenen hoe men op tijd komt en weer moet vertrekken. Die planning moet vaak nog worden aangeleerd. In de praktijk merken verenigingen waar armen het woord nemen, dat hun deelnemers niet te laat willen zijn en daardoor vaak veel te vroeg al aankomen. Bij Recht-Op, een Antwerpse vereniging, komt cultuur naar hen toe. Elke week komen de leden samen. De ene keer proeven ze van muziek, dan van literatuur en van kunst. Bij hun methodiek 'Een Paar Apart' gaan mensen in een duo van een 'cultuurrijk' en een 'cultuurarm' persoon naar theatervoorstellingen, een museum, enzovoort.

'Organiseer groepsuitstappen of bezoeken in duo zodat we niet alleen moeten gaan. In groep hebben de mensen meer steun.'

Foto van een oude Kempische hoeve.
Collectie: Jakob Smitsmuseum
© Erfgoeddag, Foto: Philippe Debroe

Communicatie

Communiceren doe je het beste via een communicatiemix. Een persoonlijk gesprek aangevuld met iets tastbaars zoals een folder of flyer werkt beter dan enkel digitale communicatie. Niet iedereen heeft immers toegang tot een computer of gsm. Zorg dat alle praktische informatie vermeld staat in duidelijke en toegankelijke taal: doelgroep, zijn kinderen toegelaten, begin- en einduur, bereikbaarheid, vervoer, alle kosten. Laat dit nalezen door een vereniging van mensen in armoede. Een duidelijke herkenbare foto en iconen ondersteunen de tekst. 'Je ziet hier en daar wel reclame, op bushokjes, op televisie. Maar daar doe je niets mee omdat je niet weet waarover het gaat. Pas toen ik een keer mee op cultuuruitstap was geweest, ben ik die folders gaan lezen.'

'Soms is de informatie ook erg verwarrend. Dan moet je kaarten bijvoorbeeld in een bepaalde winkel gaan halen. Wie weet dat nu?'

Misschien geeft de cultuurdienst van jouw gemeente een informatieblaadje uit voor kansengroepen? Gemeenten die gebruik maken van de UiTpas selecteren soms een toegankelijk aanbod dat ze in een aangepast krantje verspreiden.

Psychologische drempels

Mensen in armoede betrekken is een zeer traag proces waarbij mensen de tijd moeten krijgen om te wennen aan een context die hen vreemd is. Hun binnenkant is vaak zo gekwetst en hun zelfvertrouwen zo laag, dat ze hulp en begeleiding nodig hebben. Het heeft tijd nodig om mensen te laten wennen, om hen niet los te laten, en zo vertrouwen op te bouwen.

Wat kan je samen ondernemen met mensen in armoede en hun verenigingen om vertrouwen te winnen en zelfzekerheid te stimuleren door middel van erfgoed? Laat mensen bijvoorbeeld proeven van een bezoek, of ga ter plaatse bij hen voor een kennismaking.

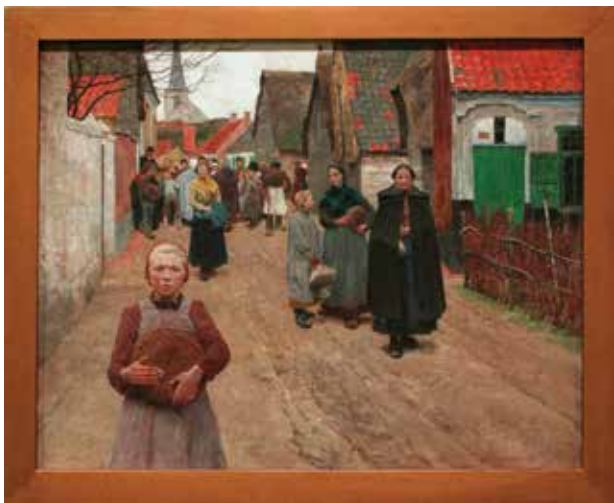
'Het zou beter zijn wanneer cultuurmedewerkers hun aanbod bij onze verenigingen komen voorstellen. Stel je activiteiten voor en vermeld heel duidelijk hoe je er geraakt, hoeveel iets kost zodat mensen niet voor een verrassing staan. Geef een proevertje of een rondleiding ter plaatse zodat mensen al een eerste ervaring hebben.'

Probeer in de mate van het mogelijke de drempels te verlagen. Zorg voor een vaste contactpersoon in je organisatie. Laat de medewerkers eventueel een badge dragen zodat men weet wie men kan aanspreken. Kleine dingen kunnen erg belangrijk zijn. Als je rugzak het enige is dat echt van jou is, dan laat je die niet graag achter in een kluisje in de vestiaire.

Wil je mensen graag betrekken bij een vrijwilligersactiviteit? Geef hen dan een concrete taak. Iets nuttig doen, geeft hen een reden om aanwezig te zijn. En bovendien geeft dit hen een gevoel van erkenning.

'Mensen in armoede zijn vaak heel open en recht voor de raap, en ook heel eerlijk. Apprecieer hun instelling.'

Moet je op een erfgoedplek ‘mee kunnen, op de hoogte zijn’? Mensen in armoede vrezen vaak van wel. Zo denkt men dat bijvoorbeeld een museumbezoek te moeilijk is, of dat men een mening over alle kunstwerken moet klaar hebben. Een hele simpele vraag als ‘Wat vind je ervan?’ kan al lastig zijn. Mensen in armoede zijn het niet gewend om hun mening te geven en hebben het gevoel dat er veel boven hen wordt beslist. Zo wordt een bezoek meer een inspanning dan een ontspanning. Zorg voor een persoonlijke benadering, wees oprecht in hun verhaal geïnteresseerd. Stel je dan ook informeel en toegankelijk op.

*Brooduitdeling in het dorp' (19e eeuw)
door Frans Van Leemputten (1850-1914).
Collectie: KMSKA*

Kosten

Communiceer duidelijk over het gehele kostenplaatje. Wat kost een ticket, welke korting is er en hoe kan je die bekomen, zijn er nog bijkomende kosten? Geef ook aan hoe je locatie bereikt kan worden met het openbaar vervoer zodat men de kosten kan inschatten.

‘Je bent vaak meer geld kwijt dan aanvankelijk gedacht. Je betaalt reservatiekosten, voor de vestiaire.... En dan heb je nog niets gedronken of de bus betaald. Met twee personen geef je zo gemakkelijk vijf euro meer uit dan verwacht. En die vijf euro kan je geen twee keer uitgeven. Die moet ergens anders terug af.’

Praktische drempels

Zorg dat mensen snel wegwijs zijn bij je organisatie en instelling. Biedt bijvoorbeeld een filmpje aan op je website dat je organisatie toont, waar je binnen-

komt, welke medewerkers je ontmoet, wat je met jas en zak aanvangt, enzovoort. Denk eraan dat mensen niet graag hun toebehoren zomaar achterlaten. Wees ook duidelijk over de praktische zaken bij je activiteit zodat men alles kan plannen. Niet iedereen is een vlotte lezer of schrijver. Probeer te zorgen dat iedereen van de groep mee en betrokken is.

‘Je moet de plannen kunnen lezen van De Lijn, uitrekenen hoe je er moet geraken en weer terugkeren. Vaak weet je niet op voorhand hoe lang iets duurt, en of er nog wel bussen zullen rijden.’

Let ook op met verwachtingen omtrent (digitale) geletterdheid. Musea bieden heel wat technologische snufjes aan waar mensen in armoede vaak minder goed mee kunnen omgaan. Vraagt het bedienen van een digitaal paneel voorkennis of wijst het gebruik zichzelf uit? Bovendien zijn niet alle bezoekers uit de groep vlotte lezers. Zaalteksten gaan zo verloren.

‘We brachten met een groep een bezoek aan een museum. Voor vele deelnemers was het overdonderend: door de vele informatie die ze moesten verwerken, de vele zaalteksten, de computers die ze niet konden bedienen... de mensen waren plat geslagen. Wat we op zo’n moment nodig hebben is een goede gids die ons door de tentoonstelling kan begeleiden.’

En tot slot, werken aan sociale en toegankelijke erfgoedactiviteiten in tien gouden tips:

1. Armoede is meer dan de financiële drempel.
2. Je eigen houding en mentaliteit is het begin van alles.
3. Treedt buiten je eigen denkkader en denk vanuit de mensen in armoede.
4. Zoek hulp en advies bij partners.
5. Kom vanachter je bureau.
6. Klein en traag is ook goed.
7. Bouw een duurzame vertrouwensband op.
8. Let op met vanzelfsprekende regels.
9. Ga voor een persoonlijke aanpak.
10. Wees oprecht geïnteresseerd in mensen.

Katrijn D’hamers

**Stafmedewerker diversiteit en participatie, FARO.
Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed**

De Steenbreker van Constantin Meunier (1831-1905).

© Erfgoeddag, Foto: Philippe Debroe

EINDNOTEN

¹ Erfgoed in de praktijk is een vormingsreeks van Heemkunde Vlaanderen, Familiekunde Vlaanderen, Erfgoeddag FARO, Open Kerkenweekend/Stichting Open Kerken, Open Monumentendag/Herita.

² Met dank aan Carolien Pattyn van het Netwerk tegen Armoede.

³ Dit artikel is de uitgeschreven tekst van de vorming Erfgoed in de Praktijk.

⁴ Vlaamse armoedemonitor 2014, SILC Survey EU 2013, federale overheid Economie – Vlaams Actieplan Armoedebestrijding 2015-2019.

⁵ Programmatorische federale overheidsdienst Maatschappelijke Integratie, cijfers 2017 – Federale Overheid Economie, cijfers 2017

⁶ Zie ook Netwerk tegen Armoede: <http://www.netwerktegenarmoede.be/over-ons/onze-verenigingen>

Goed schrijven gebeurt niet zomaar

TIPS OM TEKSTEN TE SCHRIJVEN VOOR HET INTERNET

Tegenwoordig heeft bijna elke lokale erfgoedorganisatie wel een kanaal waarmee het online communiceert naar haar publiek. Blogplatformen en sociale media zorgden ervoor dat het internet toegankelijker werd en dat vele technische drempels wegvielen. Hierdoor kon de aandacht meer gaan liggen op de inhoud die erop gepubliceerd wordt.

Het medium waarvoor je een tekst schrijft, bepaalt in belangrijke mate hoe je tekst eruit moet zien. Het schrijven van een roman is immers niet hetzelfde als een krantenartikel en dat is op het internet niet anders. Het zal dus niet verbazen dat de aandacht voor online schrijven sterk gestegen is na de opkomst van het internet.

Maar wat bedoelen we precies wanneer we spreken over schrijven voor het web? Onlinetoepassingen, van een eigen website tot Wikipedia of sociale media, bestaan in allerlei soorten en maten en elk van hen vereist andere technieken om een tekst te schrijven. Logisch toch?

Er zijn verschillende factoren waarmee je rekening moet houden: hoe geef je een goede structuur aan je tekst? Wat is je doel? Wat zijn de redactionele richtlijnen van het medium waarvoor je schrijft? Wie zijn de lezers en hoeveel tijd hebben ze? Met welke technische elementen moet je rekening houden? Deze en andere vragen werpen telkens een nieuw licht op het vormgeven van je uiteindelijke tekst.

In dit artikel geven we verschillende concrete tips om zelf aan de slag te gaan met teksten op het internet. We focussen ons daarbij in de eerste plaats op het maken van een tekst. Online publiceren heeft echter ook een meer technische component, zoals het bouwen van een website. Voor dit onderwerp verwijzen

we graag door naar eerdere artikels in Bladwijzer of andere publicaties. Over digital storytelling of schrijftips voor sociale media verschenen eerder ook al artikels in Bladwijzer.

Steeds digitaler

Het is nog niet zo lang geleden dat lokale erfgoedverenigingen zich vooral bedienden van de klassieke papieren publicaties zoals tijdschriften, boeken en nieuwsbrieven. Na de eeuwwisseling ontwikkelden velen naast deze bestaande kanalen een eigen website en een decennium later verkenden ze de mogelijkheden van sociale media als extra kanaal.

Nog niet zo gek lang geleden werden heemkundige publicaties geschreven met een klassieke typemachine. Ook ik heb hier nog typelessen mee gevolgd, maar die werden gelukkig snel vervangen door een computer.

Er werden niet alleen nieuwe kanalen gecreëerd, ook de bestaande worden steeds vaker digitaal gemaakt. De nieuwsbrief wordt omgevormd tot een e-mail-nieuwsbrief en tijdschriften en boeken krijgen soms ook een digitale variant. Het belang van deze evoluties én de ermee gepaard gaande uitdagingen voor

lokale erfgoedorganisaties zijn niet te onderschatten. Digitale media hebben (net zoals print) voor- en nadelen. Het is goed om deze te kennen zodat je er rekening mee kan houden. Ten eerste is lezen op het scherm vermoeiender dan op papier. Dat te lang naar een scherm kijken kan leiden tot vermoeide ogen is ondertussen gemeengoed.

Daarnaast is de aandacht van lezers op het scherm lager dan op papier, niet in het minst door de vele visuele afleidingen die te tekst omkaderen. Online scan je informatie meer, vergelijkbaar met het lezen van een krant. Die lees je immers ook niet van de eerste tot de laatste letter uit, maar je pikt eruit wat relevant is voor jou. Tot slot is ook de privacy een bijzonder actueel thema geworden op het internet. We kunnen daar niet te ver over uitweiden, maar hou er rekening mee dat het vermelden van namen in je tekst wel eens als een inbreuk op iemand privacy kunnen worden beschouwd. Zo heeft iedereen tegenwoordig het ‘recht om vergeten’ te worden door zoekrobots.

Aan de kant van de maker zijn duurzaamheid, tijdsinvestering en auteursrecht voorbeelden van elementen waar zeker rekening mee moet gehouden worden. Over de duurzaamheid van digitale publicaties bestaat nog veel discussie. Van teksten op papier kan je er vanuit gaan dat ze in goede omstandigheden enkele honderden jaren kunnen overleven. Bij digitale teksten is het antwoord vaak genuanceerder omdat je er bijvoorbeeld ook rekening mee moet houden dat de programma’s die de teksten interpreteren kunnen veranderen of ophouden te bestaan.

De nadelen van het online publiceren wegen echter niet op tegenover de vele voordelen, zoals de lage kostprijs, de laagdrempeligheid, het grote bereik en de ruime mogelijkheden tot correctie, analyse en controle. Nog al te vaak verzanden discussies over print of digitaal in een alles-of-niets-verhaal: het is het één of het andere. De praktijk heeft ondertussen wel al uitgewezen dat beide verhalen complementair kunnen zijn.

Starten met schrijven

Een kopje koffie en een laptop, meer heb je niet nodig om te schrijven. Het klinkt cliché, maar als je schrijft moet je je comfortabel voelen zodat je je kan concentreren. Wat je persoonlijke voorkeur is om in

de juiste sfeer te komen, moet je zelf bepalen. De digitale wereld kan je echter een handje helpen om de juiste sfeer te scheppen om te werken. Een leuke website daarvoor is www.noisli.com. Daarop kan je verschillende achtergrondgeluiden selecteren die je productiviteit verhogen. Heb je luidruchtige collega’s? Gaat de telefoon voortdurend? Of is het net vervelend stil? Achtergrondgeluiden zoals een kabbelend beekje, wat waaierende wind, regen of het geluid van op een trein, kunnen daarbij helpen. Hoofdtelefoon op, kopje koffie klaar en schrijven maar!

Taalgebruik

Wanneer je schrijft is het belangrijk dat je rustig zit. Probeer dus eerst de juiste context te creëren.

Gelukkig moet je geen taalkundige zijn om goede teksten te schrijven. Maar de basis van het schrijven van een goede tekst begint wél bij een correct taalgebruik. Daarmee kom je al een heel eind. Vroeger moest je aan de slag met een woordenboek en het groene boekje, tegenwoordig vind je bijna al de informatie die je nodig hebt gewoon online. In wat volgt som ik enkele websites op die betrouwbare informatie aanbieden, maar de beste methode om een antwoord op je vraag te vinden is door het te googelen. Is het ‘een van de’ of ‘één van de’? Waar plaats je aanhalingstekens? Of: schrijf je ‘provincie’ nu met een hoofdletter of niet? Meestal volstaat het om ‘taal’ als zoekterm aan Google toe te voegen om het juiste antwoord te vinden.

Googel bijvoorbeeld maar eens ‘een van de taal’. Als resultaat krijg je dan links naar verschillende websites die het antwoord geven. En nee, je schrijft ‘een van de’ niet met accenten! Bij mijn resultaten staat op de eerste plaats de www.taaladvies.net. Taaladvies.net is een initiatief van de Nederlandse Taalunie en wil een antwoord bieden op vele concrete vragen

over taal. Maar je kan je taalvraag via hun website ook stellen aan de adviseurs van Genootschap Onze Taal (www.onzetaal.nl) of de Taaltelefoon (www.taaltelefoon.be). Tussen de resultaten op Google zie je trouwens ook de websites van deze twee organisaties opduiken.

Genootschap Onze Taal is een Nederlandse vereniging die al in 1931 werd opgericht en jaarlijks meer dan tienduizend telefonische of schriftelijke taalvragen beantwoordt. Taaltelefoon is de taaladviesdienst van de Vlaamse overheid die werd opgericht in 1998. Naast intern werk voor de Vlaamse overheid een gelijkaardige dienstverlening als het Genootschap.

Een ander interessant online hulpmiddel is www.woordenlijst.org, de Woordenlijst Nederlandse Taal, die in boekvorm te koop is als het Groene Boekje. Twijfel je aan de schrijfwijze van een woord? Ga het dan checken in de woordenlijst!

Je zal merken dat het niet altijd even gemakkelijk

Een correct en consequent taalgebruik zijn steeds de basis voor elke tekst.

is om consequent te zijn. Soms komt dit omdat er geen duidelijke taalregel voor is. Een mooi voorbeeld daarvan is het schrijven van getallen. Doe je dat nu voluit of niet? Op de website van Genootschap Onze Taal lezen we daarover: ‘Daar zijn geen vaste regels voor. De gebruikelijkste richtlijnen staan hieronder.’ Op zo’n moment is het belangrijk dat je voor jezelf goed uitmaakt hoe je dit wil doen en dit ook consequent toepast doorheen je volledige tekst. Schrijf bijvoorbeeld niet de ene keer ‘19de eeuw’ en een regel later ‘negentiende eeuw’. Als je met meerdere personen schrijft aan een tekst of op een website is het een goed idee om met iedereen afspraken te maken.

Laat je door al die regels niet afschrikken om je ding

te doen. Iedereen schrijft fouten en niet elke tekst hoeft een toneelstuk van Shakespeare te zijn. Aandacht voor taal is goed, maar ze mag niet verlammend werken. Of zoals het op Wikipedia verwoord staat: ‘Wees niet overdreven bang om spelfouten te maken; niet iedereen is even goed in spelling. Verder kan iemand die moe is, of door een andere oorzaak in een minder goede conditie verkeert, wat meer spelfouten maken dan gewoonlijk. Ook neerlandici maken wel eens een spelfout.’

Wat is je doel?

Als lokale erfgoedvereniging gebruik je een groot aantal tekstvormen om een band op te bouwen met je publiek. Je wil de inwoners van je gemeente informeren over het verleden van je gemeente. Of hen overtuigen dat erfgoed belangrijk is voor de lokale gemeenschap. Met andere teksten probeer je louter te amuseren. Denk maar aan een toneelstuk met historische inslag of een ludiek gedicht. Het kan ook je bedoeling zijn om mensen te activeren: kom naar onze activiteiten! Maak je lid van onze vereniging!

De reden waarom je een tekst schrijft, bepaalt niet alleen de inhoud maar ook de vorm van de tekst en speelt dus ook een rol bij de keuze voor het kanaal waarop je hem wil schrijven. Voor verschillende tekstvormen zijn meestal andere kanalen geschikt. De geschiedenis van je gemeente kan je publiceren op de website van je lokale erfgoedvereniging, maar heb je er bijvoorbeeld ook over nagedacht dat je dit ook kan op Wikipedia? Het aankondigen van een activiteit kan op je eigen website, maar bijvoorbeeld ook in de UiT-databank van CultuurNet of via een evenement op Facebook.

Welk medium gebruik je?

Hoe je moet schrijven op het internet wordt in meerdere of mindere mate bepaald door het medium waarvoor je schrijft. Wanneer je teksten schrijft voor je eigen website bepaal je die in zekere mate zelf. Als je schrijft voor andere media is de situatie anders, dien je je aan de huisregels te houden. Afhankelijk van het platform kunnen die eisen hoger of lager liggen. Wist je bijvoorbeeld dat een tweet op twitter maximaal 140 tekens lang mag zijn? Voor de rest ben je bij Twitter vrij om je ding te doen. Het visuele aspect is over het algemeen zeer belangrijk op het internet. Krachtige en overtuigende afbeeldingen bij je tekst zijn dus een must.

Bij Wikipedia liggen de verwachtingen voor teksten wel wat hoger dan doorgaans het geval is op het internet: men verwacht immers dat je probeert om en-

cyclopedisch te schrijven. De richtlijnen kunnen voor een beginner overweldigend overkomen (https://nl.wikipedia.org/wiki/Portaal:Hulp_en_beheer/Regels_en_richtlijnen) maar het zou jammer zijn als je je daardoor laat tegenhouden om toevoegingen te doen. Wanneer je met meerdere mensen samen aan iets werkt, is het normaal dat er regels ontstaan om alles vlot te laten lopen. Wanneer je op je eigen website met meerdere mensen schrijft, zal je merken dat er ook snel nood is aan afspraken. Het kan echter frustrerend zijn als iemand je toevoegingen nadien nog schrapt of aanpast, maar dit is de normale gang van zaken en net de kracht van platformen zoals Wikipedia. Probeer dus eerst te begrijpen waarom iemand een aanpassing aan je tekst heeft gedaan, zo leer je er wellicht nieuwe dingen uit en leer je ook waarom de regels bestaan.

Voor wie schrijf je?

Voor je van start gaat met het schrijven van een tekst helpt het om je een goed beeld te schetsen van de personen voor wie je schrijft. Wat weet je eigenlijk van jouw lezers? Zijn ze jong of oud? Wat houdt hen bezig? Hoeveel tijd spenderen ze aan jouw tekst? Wat is hun voorkennis? Wat willen ze bereiken door het lezen van je tekst? Dit zijn allemaal vragen die je helpen om je een beter beeld te vormen van voor wie je schrijft. Of je tekst uiteindelijk bij de overeenkomstige profielen terechtkomt, is een ander – marketing – vraagstuk. Een leuke introductie op content marketing vind je hier: <https://www.slideshare.net/randfish/why-content-marketing-fails>.

Toegepast op deze tekst zou je dat als volgt kunnen invullen. Ik ga ervan uit dat ik schrijf voor een ouder publiek dat graag teksten schrijft en die ook graag via het internet ter beschikking wil stellen van zijn publiek. Mijn lezer is een meerwaardezoeker en wil daar ook tijd voor vrijmaken: hij wil graag meer informatie verkrijgen dan de kant-en-klare tips die je snel en eenvoudig vindt op het internet. Door het lezen van de tekst zou hij beter in staat moeten zijn om zelf een tekst te schrijven.

Er zijn echter nog zaken die je weet over de personen die je tekst lezen. Aangezien je online publiceert, is de kans bijvoorbeeld groot dat ze de tekst op een scherm lezen. Dit heeft effect op hun leesgedrag.

Doorgaans wordt aangenomen dat mensen die online lezen eerder ‘scannen’ dan aandachtig lezen, vergelijkbaar met het doorbladeren van een krant.

Het zal niet verbazen dat dat ‘scannen’ van vooral

Onderzoek naar ‘eyetracking’ op een computerscherm laat zien dat webpagina’s vaak gelezen worden in een F-patroon. Twee horizontale strepen gevolgd door een verticale.

van boven naar onder en van links naar rechts gebeurt (het zogenaamd F-patroon). Titels en tussentitels krijgen ook bijzondere aandacht van lezers die snel een artikel overlopen, grote stukken tekst worden meestal genegeerd. Online zijn mensen vaak doelgericht op zoek naar informatie en is hun tijd beperkt. Een goede structuur van de tekst en duidelijk (tussen)titels die meteen de aandacht van de lezer trekken is dus van groot belang!

Hoe verwerken mensen informatie?

Naast de manier waarop mensen lezen, kan je ook rekening houden met de manier waarop de informatie verwerkt wordt in het geheugen. Je wilt namelijk vermijden dat mensen meteen vergeten wat ze hebben gelezen of er niets mee doen. Het korte termijneffect moet zijn dat je lezers je tekst aandachtig (verder) lezen zodat ze meteen erna actie kunnen ondernemen. In commerciële termen wil je mensen aanzetten tot een aankoop. Voor niet-commerciële organisaties is die aankoop minder van belang: je wil vooral dat je boodschap blijft hangen en dat de lezers een goed gevoel overhouden aan het lezen van je artikel en het contact met je organisatie.

Daarom is het handig als je min of meer weet hoe het geheugen functioneert. Tegenwoordig wordt ons geheugen ingedeeld in drie grote delen: het sensorisch geheugen (de zintuigen), het werkgeheugen (bestaande uit het herkenkend en het uitvoerend geheugen) en het langetermijngeheugen. Deze drie

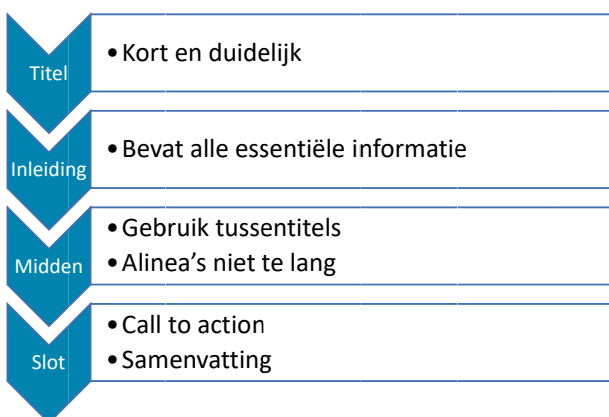
Als je weet hoe mensen informatie verwerken, kan je daarmee rekening houden bij het ontwerpen van je tekst.

onderdelen verschillen in de hoeveelheid informatie die ze verwerken en de termijn waarin ze die informatie bijhouden. Het sensorisch geheugen verwerkt bijvoorbeeld een grote hoeveelheid informatie maar houdt het maar heel kort bij. Het langetermijngeheugen doet precies het omgekeerde: het slaat maar een kleine hoeveelheid informatie op maar doet dat voor een lange termijn.

Hoe kan je hiermee rekening houden terwijl je je tekst ontwerpt? Schrijvers of ontwerpers hebben vaak de neiging om dingen te ontwerpen voor het sensorisch geheugen, terwijl je eigenlijk moet beginnen met ontwerpen voor het langetermijngeheugen. Denk er bewust over na wat de boodschap(en) is (zijn) die je wilt laten hangen bij je lezer en bouw daar de rest van je tekst rond op. Wat was het doel van je tekst? Wat is het effect dat je wil bereiken? Hoe ontwikkel je een goede structuur die begrijpelijk is voor het werkgeheugen? En pas tot slot: welke visuele prikkels (afbeeldingen, quotes, ...) hebben je lezers nog nodig om de aandacht van je lezer vast te houden?

Structuur van de tekst

In de praktijk pas je veel van deze tips automatisch

toe wanneer je een tekst schrijft. Van jongs af aan wordt ons aangeleerd dat een goede tekst is opgebouwd rond een aantal standardelement die we allemaal kennen: een titel, inleiding, midden en slot.

Hoewel deze elementen door iedereen gekend zijn, worden ze te vaak genegeerd. Met als resultaat dat je lezer in de war geraakt en dat je boodschap niet goed overkomt. We overlopen enkele vaak voorkomende fouten.

Wat betreft de titel, zorg je er best voor dat deze kort en duidelijk is. Soms proberen mensen té creatief te zijn met titels. 'Als het literair of chique klinkt zal het wel goed zijn', denken ze. Maar ze vergeten daarbij dat dit extra interpretatie vereist van de lezer. Anderen maken hun titel dan weer zo lang dat die bijna als een inleiding kan gelden. Te lange titels worden bovendien niet mooi weergegeven op websites. Als je titel langer wordt dan het invulscherf op je content management systeem, is dat een goede indicatie om hem in te korten.

Ook het schrijven van een goede inleiding is niet eenvoudig. Vaak wordt deze overgeslagen of staat ze er wel maar is ze onvolledig. Toch heeft de inleiding, net als de titel, een belangrijke functie: beide geven op een beknopte manier weer waar de rest van de tekst over gaat. De inleiding bevat best meteen een antwoord op de zogenaamde 'topische vragen' (wie – wat – waar – wanneer – waarom). Hoe beter je de lezer daarmee informeert of tracht te overtuigen, hoe beter hij kan inschatten of het de moeite is om verder te lezen of niet.

Zorg ervoor dat de alinea's in het midden van de tekst niet te lang zijn, korte zinnen en tekstblokken geven een visuele structuur die een tekst aangenaam maakt om te lezen op een scherm. Ook tussentitels helpen hierbij. Zoals we eerder zagen wordt de (visuele) aandacht van de lezer het meest getrokken naar titels, inleiding en tussentitels. Je kan er dan ook best voor zorgen dat de informatie waarvan je wilt dat ze in het langetermijngeheugen terecht komt, hier al in staat! Een ander trucje is het werken met quotes: dit zijn uitgelichte citaten van je tekst die de aandacht trekken van de lezer.

Met de titel en de inleiding van de tekst heb je de aandacht van de lezer proberen te trekken en vervolgens heb je het midden van de tekst gebruikt om hem te informeren of overtuigen. Op dit punt in de

tekst heeft je lezer vaak nog een zetje nodig om de informatie te verwerken of actie te ondernemen. Dit zetje verwerk je in je conclusie. De inhoud daarvan hangt af van het doel van je tekst. Heb je mensen proberen overhalen om deel te nemen aan je activiteit? Dan is de conclusie de plaats om hen op te roepen om in te schrijven. Probeerde de mensen te informeren? Zorg dan voor een samenvatting die hen helpt om de kernelementen te onthouden.

De kunst van het schrappen

Van het motto om je tekst zo kort en eenvoudig mogelijk te houden bestaan verschillende varianten, die allemaal ongeveer dezelfde boodschap hebben. Je hebt ze ongetwijfeld al vaker gehoord:

- Schrijven is de kunst van het schrappen
- Less is more
- KISS: keep it simple, stupid; keep it short and simple; keep it simple and straightforward; keep it smart and simple
- Kill your darlings

Dit zeggen is één zaak, het toepassen een heel andere. Want als schrijver ben je er vaak van overtuigd dat alle informatie die je neerpent, essentieel is voor je lezer en kan je niet goed het onderscheid maken tussen wat jij belangrijk vindt en wat eigenlijk relevant is voor de lezer.

Toch kan je enkele concrete zaken doen om hieraan

We weten het allemaal: less is more. Toch is de kunst van het schrappen niet zo eenvoudig.

een mouw te passen. Herinner je je nog dat we gestart waren met schrijven met het drinken van een kopje koffie? Dit is een goed moment om dat opnieuw te doen. Neem even afstand van de tekst en lees hem opnieuw. Je zal merken dat je zelf hele zinnen of delen wil schrappen en eenvoudiger maken. Nog beter is om de tekst eens te laten nalezen door iemand anders. Die kan de tekst vanuit een ander standpunt bekijken.

Op welke elementen moet je letten?

- Gaat je tekst echt naar de kern van je boodschap? Of blijft hij vaag?
- Splits lange zinnen in twee
- Is alle informatie die je geeft echt nodig?

Hoewel afkortingen bij het inkorten van een tekst een goed idee lijken, wees je hier best zuinig mee. Schrijf ze bij voorkeur voluit of vervang complexe afkortingen door duidelijkere alternatieven. Enkele voorbeelden?

- i.v.m. kan je in veel gevallen vervangen door 'over'
- d.m.v. kan gewoon 'door' worden
- voor i.s.m. is 'samen met' een beter alternatief

Als je even nadenkt kan je voor de meeste afkortingen wel zo'n alternatief bedenken. Veel teksten staan ook bol van de nutteloze woorden of zinsconstructies. Wat veel voorkomt is bijvoorbeeld dat een omschrijving van een werkwoord gebruikt wordt in plaats van het werkwoord zelf:

- 'een kopie maken' kan je eenvoudig vervangen door 'kopiëren'
- 'een vraag stellen' klinkt beter als je gewoon 'vragen' zegt
- 'tot een conclusie komen' is eigenlijk 'concluderen'

Oefenen, oefenen en nog eens oefenen

'You can't hire someone to practice for you', zei de Amerikaanse auteur H. Jackson Brown Jr. ooit. Het klinkt vervelend, maar goed leren schrijven vraagt heel veel oefening en het zijn automatismen die je jezelf moet eigen maken. Zoals we eerder zagen, vervagen andere contexten ook andere automatismen. Verwacht dus niet dat alles vanzelf gaat en dat je van vandaag op morgen opeens vlot goede teksten zal kunnen schrijven in elke context. Maar als je systematisch, bewust en vaak genoeg met de elementen van een tekst bezig bent, dan volgt de rest vanzelf.

Tot slot

Schrijven voor het web is een vlag die vele ladingen dekt. Centraal bij het schrijven staat uiteraard een correct taalgebruik. Wat dat correcte taalgebruik precies inhoudt, is, zoals we hierboven zagen, contextafhankelijk. Het medium waarvoor je schrijft kan bijvoorbeeld speciale eisen stellen. Hoe je je tekst verder opbouwt hangt af van verschillende factoren: wat het doel is van je tekst maar ook een goede kennis van je lezer, hoe die online leest en de manier waarop die informatie verwerkt. Die factoren dien je te verwerken en vertalen in de standaardstructuur van je tekst. Dat is niet moeilijker dan gewoon

een goede titel, inleiding, midden en slot. Eenmaal je dat hebt doorlopen kan je beginnen schrappen.

Je lezer zal er je dankbaar voor zijn. Hij zal zich niet suf moeten staren op moeilijke zinsconstructies of lege zinsdelen vol met holle woorden. Maar vergeet vooral niet het leuk te houden voor jezelf: maak het je comfortabel, neem een tasje koffie en experimenteer erop los!

Rob Bartholomees
Consulent Heemkunde Vlaanderen

EINDNOTEN

¹ R. Bartholomees, 'Een heemkundige website maken met Wordpress', *Bladwijzer*, 2 (2014) 1-6.

Een goed inleidend boek waarmee ik zelf ook aan de slag ging met Wordpress is R. Ravensbergen, *Kickstart Wordpress* (2013).

² J. Vencken, 'Ga digitaal met je (erfgoed)verhaal! Van wetenschappelijke tekst tot digitale applicatie', *Bladwijzer*, 2 (2015) 7-14.

J. Seurinck, 'Sociale media: een inleiding voor heemkundigen', *Bladwijzer*, 2 (2011) 1-6.

³ J. Nielsen, 'F-shaped pattern for reading web content' (2006) <https://www.nngroup.com/articles/f-shaped-pattern-reading-web-content/>.

Alle afbeeldingen van dit artikel zijn afkomstig van www.pixabay.com en www.imgflip.com.

De cloud en cloud-computing: wat is het en hoe gebruik je het veilig?

Verschillende heemkundige kringen maken gebruik van de cloud. Google Drive, OneDrive en Dropbox worden gebruikt om (gedigitaliseerde) bestanden te bewaren en te delen met andere leden van de kring. Deze platformen geven de mogelijkheid om een grote hoeveelheid bestanden gecentraliseerd te bewaren zonder over een server te beschikken, of om digitale bestanden (gratis) te bewaren zonder de harde schijf van een computer te belasten of een externe harde schijf aan te kopen. Bovendien is het via deze platformen eenvoudig om digitale bestanden met derden te delen. Maar wat is nu de cloud en cloudcomputing? Wat zijn de voor- en de nadelen? En hoe kun je je bestanden in de cloud op een zo veilig mogelijke manier bewaren?

Wat is cloudcomputing?

Cloud computing is het op aanvraag beschikbaar stellen van informaticadiensten via een netwerk, meestal het internet. Hoewel de eindgebruiker hiermee beschikt over een 'eigen' virtuele infrastructuur die schaalbaar is, hoeft hij hier geen eigenaar van te zijn en dus niet de data, soft- en hardware te onderhouden. Hij weet zelfs niet op hoeveel of welke computer(s) de gebruikte data staan of de software draait, noch waar de computers zich bevinden. De cloud (of wolk) is het netwerk van op elkaar aangesloten computers die nodig zijn om de diensten te verzekeren. De bedrijven die cloudcomputingdiensten leveren, zijn cloudproviders. Zij rekenen meestal kosten aan die gebaseerd zijn op het gebruik van hun diensten.

Waarvoor wordt cloudcomputing gebruikt?

Als je een online dienst gebruikt voor het verzenden van e-mail (bijvoorbeeld Gmail), het bewerken van documenten (bijvoorbeeld Google Docs of Microsoft Office365), het kijken naar films of tv-programma's (bijvoorbeeld Netflix), het luisteren naar muziek (bijvoorbeeld Spotify of iTunes), het spelen van games (bijvoorbeeld Xbox Live of PlayStation Now) of als je foto's en andere bestanden opslaat (bij

voorbeeld iCloud, Dropbox of Google Drive), dan gebeurt dat achter de schermen waarschijnlijk met behulp van cloudcomputing. Niet enkel particulieren gebruiken clouddiensten, ook bedrijven, overheidsinstellingen en non-profitorganisaties doen dat, bijvoorbeeld voor:

- creatie van nieuwe toepassingen en diensten;
- gegevensopslag, de aanmaak van back-ups van gegevens en het herstel ervan;
- analyse van gegevens op patronen en het maken van voorspellingen;
- hosting van websites en blogs;
- streaming van audio en video;
- aanbieden van software op aanvraag.

Hoe werkt cloudcomputing?

Er is enerzijds de front-end, zijnde de kant van de computergebruiker of klant, en anderzijds de back-end, zijnde de computers, servers en data-opslag-systemen die de cloud vormen. Ze zijn met elkaar verbonden door een netwerk, meestal het internet. De werking van cloudcomputingdiensten verschilt van de ene provider tot de andere. Diensten zoals webgebaseerde e-mailprogramma's (bijvoorbeeld Gmail) maken aan de front-end gebruik van bestaande webbrowsers. Veel professionele cloudcomputingdiensten hebben een gebruiksvriendelijk dashboard (zoals bijvoorbeeld de beheerdersconsole Google Admin bij de Google-clouddiensten) dat toegankelijk is via een browser en waarmee diensten kunnen worden besteld en accounts worden beheerd. Een centrale server beheert het systeem, controleert het verkeer en de eisen van de klant om ervoor te zorgen dat alles goed verloopt.

Er bestaan verschillende soorten cloudcomputingdiensten, maar als gewone gebruiker kom je voornamelijk in contact met wat Software as a Service (SaaS) genoemd wordt. Dit is een dienst waarbij je softwaretoepassingen gebruikt van een cloudprovider, meestal op basis van een abonnement. De software wordt aangeboden, beheerd en onderhouden

door de provider (bijvoorbeeld updates van de software). Office365, Gmail, Hotmail, Google Drive en Dropbox zijn voorbeelden van zo'n diensten.

Welke cloudimplementaties bestaan er?

Er bestaan drie verschillende manieren waarop cloudcomputing geïmplementeerd kan worden:

- als publieke cloud. Hierbij zijn alle hardware, software en andere ondersteunende infrastructuur eigendom van de cloudprovider en voert die ook het onderhoud ervan uit. De toegang tot diensten en het beheer van je account verloopt via een webbrowser. Wanneer je Google Drive, Dropbox, OneDrive of Amazon Web Services gebruikt voor opslag, maak je gebruik van een publieke cloud.
- als privécloud. Dit is een cloudinfrastructuur die enkel voor je eigen organisatie geïnstalleerd en gebruikt werd. Het beheer ervan gebeurt intern of wordt uitbesteed aan een derde partij.
- als hybride cloud. Hierbij worden publieke en privéclouds met elkaar gecombineerd en zijn ze met elkaar verbonden zodat gegevens en toepassingen gedeeld kunnen worden. In de praktijk kunnen in onder meer. bedrijven privéclouds meestal niet los bestaan van de rest van hun IT-infrastructuur en de openbare cloud. Ze maken vaak gebruik van zowel datacenters, privéclouds als publieke clouds, en creëren zo hybride clouds. Gegevens en toepassingen kunnen dan worden verplaatst tussen privéclouds en de publieke cloud. Dat biedt meer flexibiliteit en implementatieopties.

Waarom zou je de cloud gebruiken?

Kosten

Bij cloudcomputing moet je niet langer kosten maken voor de aankoop van hardware en software en voor het opzetten en beheren van eigen datacenters. De licentiekost voor meerdere gebruikers kan snel oplopen, terwijl de cloud meestal goedkoper is en er schaalbare opties mogelijk zijn (zoals bijvoorbeeld betaling per gebruik). Met Google Drive, OneDrive en Dropbox kun je gebruik maken van (gratis) opslag en hoef je niet langer een externe harde schijf aan te kopen.

Gemakkelijke toegang

Het is eenvoudig om bestanden en software te delen en te gebruiken. Overal waar een internetverbinding is, heb je toegang tot de toepassing en informatie. Met een link kan je bestanden uit publieke clouds eenvoudig delen met derden. Bovendien kan je bepaalde cloudtoepassingen, zoals Dropbox of Goog-

le Drive, lokaal opslaan op je eigen computer en heb je ook toegang tot informatie wanneer je geen internetverbinding hebt. Toegang is niet langer beperkt tot een bepaalde geografische locatie.

Schaalbaarheid

Cloudcomputingdiensten bieden de mogelijkheid tot flexibele schaal aanpassing. De rekenkracht, opslagcapaciteit of bandbreedte kan worden afgestemd op de behoefte van het moment en de geografische locatie. Cloudopslag maakt een bijna onbeperkte opslagcapaciteit mogelijk.

Snelheid

Cloudtoepassingen kun je gewoon gebruiken van zodra je je geregistreerd hebt of een betaling doorgevoerd hebt. Je hoeft dus zelf geen software meer te installeren. Dit kan een belangrijke tijdswinst opleveren.

Betrouwbaarheid

Cloudcomputing maakt het maken van back-ups van gegevens, noodherstel na een ramp en het waarborgen van de bedrijfscontinuïteit eenvoudiger en goedkoper. De gegevens kunnen gespiegeld worden opgeslagen op meerdere locaties in het netwerk van de cloudprovider, die meestal ook competent genoeg is om zelf het noodherstel uit te voeren. Bovendien zorgen cloudproviders dat hun producten regelmatig bijgewerkt wordt naar recente, snelle en efficiënte hardware. Je hoeft je hier dus zelf geen zorgen over te maken.

Welke risico's zijn er?

Gebrek aan ondersteuning

De klantenondersteuning bij clouddiensten is niet altijd optimaal, met als gevolg mogelijk langere wachttijden dan aanvaardbaar.

Auteursrechten

In sommige gevallen verlies je rechten op het materiaal dat je online opslaat.

Kosten

Cloudcomputing is niet altijd zo goedkoop als het lijkt. Goedkopere cloudoplossingen hebben mogelijk niet alle kenmerken die je nodig hebt. Zo hebben de gratis versies van Google Drive en Dropbox slechts een beperkte functionaliteit en opslagcapaciteit. Als je meer opslag wil, of een eigen domeinnaam wil gebruiken, moet je een maandelijks abonnement nemen. In de gratis versies zijn data bijvoorbeeld

minder goed beveiligd en heb je minder tijd om verwijderde of gewijzigde bestanden te herstellen.

Veiligheid

Bij gebruik van clouddiensten is het mogelijk dat gevoelige informatie wordt overgeleverd aan een derde partij (de cloudprovider) en dat kan een risico impliceren. Men moet daarom steeds de meest betrouwbare cloudprovider kiezen. Overheidsinstellingen zetten daarom liever hun eigen cloudservers op omwille van beperkingen voor de data die ze beheren. Cloudopslag maakt instellingen ook kwetsbaar voor externe aanvallen van hackers en andere bedreigingen. Bovendien zijn zelfs de beste clouddiensten vatbaar voor uitval en andere technische problemen, ook als ze hoge onderhoudsstandaarden respecteren. Toepassingen zoals Google Drive en Dropbox kunnen tijdelijk niet bereikbaar zijn door problemen, waardoor je niet altijd aan je informatie kan. In de zomer van 2015 verloor Google een aantal bestanden door vier blikseminslagen in hun datacenter in België. 0,000001% van de bestanden kon niet meer hersteld worden. Dat lijkt weinig, maar het zullen maar net jouw documenten zijn. Je kan dus niet enkel gebruik maken van de cloud voor het duurzaam bewaren van je informatie. Cloudopslag maakt je ook afhankelijk van de betrouwbaarheid van je internetverbinding.

Er bestaan een aantal internationale standaarden voor de beveiliging van informatie (ISO 27001), cloudbeveiliging (ISO 27017) en privacy- en gegevensbescherming in de cloud (ISO 27018):

- ISO 27001 is een internationale norm voor informatiebeveiliging, inclusief risico-analyse en hersteleoperaties. De norm is gebaseerd op best practices voor de beveiliging van informatiesystemen die vastgelegd werden in de internationale standaard ISO 27002.
- ISO 27017 werd ontwikkeld omdat ISO 27001 niet voldeed voor cloudtoepassingen. Het is een internationale norm voor de beveiliging van cloudtoepassingen.
- ISO 27018 is een internationale norm voor de beveiliging van privacy- en gegevensbescherming in de cloud.

Dienstenleveranciers die voldoen aan deze drie normen garanderen dat ze een veilig systeem hebben dat beschikt over een back-upstrategie en herstelprocedures en waarin je persoonlijke gegevens veilig zijn. Cloudsystemen die courant gebruikt worden,

zoals Google Drive en Dropbox, ondersteunen in betalende versies deze standaarden, maar niet in de gratis versies. Als je de gratis versie gebruikt, kunnen Google of Dropbox je dus niet garanderen dat je bestanden niet verloren raken.

Daarnaast is de menselijke factor ook een belangrijke bedreiging in de beveiliging van je digitale bestanden in de cloud. Google Drive en Dropbox zijn platformen om samen aan documenten te kunnen werken. Iemand met wie je een map deelt, kan dus ook bestanden in deze map bewerken, verwijderen of toevoegen. Dit kan een bedreiging zijn voor je digitale collectie. Wanneer iemand een bestand per ongeluk verwijdert, en je merkt dit niet tijdig op, dan ben je dit bestand onherroepelijk kwijt indien je hier geen back-up van hebt.

Voor kleine organisaties kan het overschakelen naar de cloud echter ook een veiligheidsverbetering betekenen, omdat grote cloudproviders veiligheidsniveaus halen die ze nooit zelf kunnen bereiken.

Hoe je wapenen tegen de risico's?

1. Stel een verantwoordelijke aan

Maak iemand verantwoordelijk over het beheer van de bestanden in de cloud. Deze persoon kijkt erop toe dat bestanden niet onbedoeld verwijderd of bewerkt worden. Hij heeft de rechten om bestanden toe te voegen en te verwijderen en kan bepalen met wie de bestanden gedeeld worden. Door een verantwoordelijke aan te stellen, ben je zeker dat er minstens één iemand de map controleert op onregelmatigheden en dat niet iedereen bestanden kan bewerken, toevoegen of verwijderen. Dit verkleint de kans op menselijke fouten.

2. Verander je wachtwoord regelmatig

Populaire clouddiensten zijn al meermaals het slachtoffer geweest van hacking. Door een beveiligingslek in Dropbox uit 2012 werden 69 miljoen e-mailadressen en wachtwoorden van gebruikers vrijgegeven. Verander daarom regelmatig je wachtwoord en gebruik niet steeds voor iedere dienst hetzelfde wachtwoord. Wanneer je een wachtwoord gebruikt van minstens 8 tekens en een combinatie gebruikt van cijfers, letters en leestekens is het veel moeilijker om het wachtwoord te kraken.

Wil je weten of je al over een goed wachtwoord beschikt? Op deze website kan je testen hoe snel hackers je wachtwoord kunnen kraken.

Ga naar <https://howsecureismypassword.net/> en voeg je wachtwoord in

- Wij hebben azerty als wachtwoord ingevuld. De applicatie laat weten dat dit wachtwoord onmiddellijk gevonden kan worden omdat het bij de 590 meest gebruikte wachtwoorden hoort. Met de rode kleur duidt de tool aan dat het geen goed wachtwoord is.

- Wanneer nastasia ingevuld wordt, laat de tool weten dat het in vijf seconden gevonden kan worden, omdat het een woord is. Het geeft ook mee dat andere tekens dan letters het wachtwoord moeilijker kunnen maken.

- nastasia1 als wachtwoord ingeven brengt niet veel zoden aan de dijk. Ook dit wachtwoord is te kort en kan op 1 minuut gevonden worden.

- Hetzelfde geldt voor nastasia1!, al zou het nu wel 16 uur kunnen duren eer het wachtwoord gevonden wordt.

- We kiezen voor een langer wachtwoord en gaan voor een passphrase. Dit is een volledige zin in plaats van een korte opeenvolging van letters, cijfers en tekens bij een wachtwoord. Een voordeel van een passphrase is de lengte. Meestal is een passphrase ook makkelijker te onthouden. We opteren voor KoffiëlsLekker. De tool geeft aan dat het een computer 837.000 jaar zou kosten om dit wachtwoord te raden.

- Als we dan nog cijfers en tekens toevoegen en er K0ff1e1sLekker! van maken, zou het zelfs 16 miljard jaar duren eer een computer het wachtwoord raadt. Tekens en cijfers zijn echter niet noodzakelijk. Debrunchwaslekker vraagt 118 miljard jaar van een computer om de passphrase te vinden.

Verschillende complexe wachtwoorden onthouden is niet eenvoudig. Om dit probleem te verhelpen, kan je wachtwoordmanagers gebruiken, zoals KeePassX en Lastpass. Dit zijn tools die al je paswoorden voor verschillende websites en diensten bewaren. Je hoeft dan enkel het wachtwoord van je wachtwoordmanager te onthouden.

Op de website <https://haveibeenpwned.com/> kun je controleren of je al eens slachtoffer geweest bent van een datalek. Indien dit het geval is, verander je best je wachtwoord.

3. Analyseer je bestanden

Aangezien Google Drive, OneDrive en Dropbox samenwerkingsplatformen zijn waar derden documenten kunnen bekijken, bewerken en verwijderen, maak je best een onderscheid tussen bestanden waaraan je samenwerkt, zoals bijvoorbeeld verslagen, werkstukken of boekhouding, en bestanden die enkel geraadpleegd mogen worden, zoals gedigitaliseerde foto's, tijdschriften en kranten. Bij cloudsysteem als Dropbox, Google Drive en OneDrive is synchronisatie immers een belangrijk begrip.

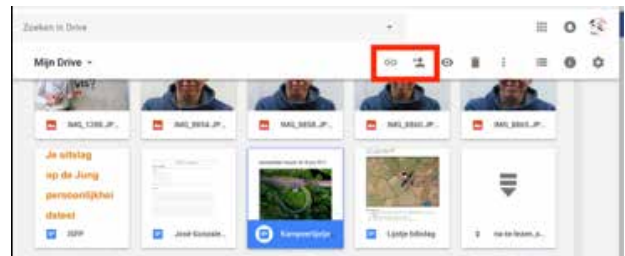
Dit betekent dat je op je harde schijf een map hebt waarin bestanden staan en dat de online dienst ervoor zorgt dat de inhoud van deze lokale map steeds synchroon blijft met de online locatie. Dit heeft als voordeel dat je ook offline aan je bestanden kunt werken en dat, wanneer je weer internetverbinding hebt, de bestanden in je online locatie automatisch up-to-date gemaakt worden zodat je geen verschillende versies hebt. Synchronisatie heeft dan weer als nadeel dat, als je per ongeluk iets weggooit uit deze lokale map, dit ook verwijderd wordt uit je online opslag.

Voor bestanden die niet bewerkt dienen te worden en die puur als back-up in de cloud opgeslagen worden, kan het daarom interessanter zijn om gebruik te maken van cloud-backup- en opslagdiensten zoals Amazon Web Services of RackSpace. Hierbij vindt er geen synchronisatie plaats. Je huurt hierbij

opslagruimte bij een online dienst en slaat daar je bestanden op, vergelijkbaar met wanneer je inboedel opslaat in een magazijn.

Wanneer je toch verkiest om deze bestanden te bewaren in Dropbox, Google Drive of OneDrive, deel je je raadplegingsbestanden (gedigitaliseerde foto's, tijdschriften, enzovoort) best met derden door hen enkel leesrechten te geven. Dit voorkomt dat derden de bestanden kunnen bewerken of verwijderen.

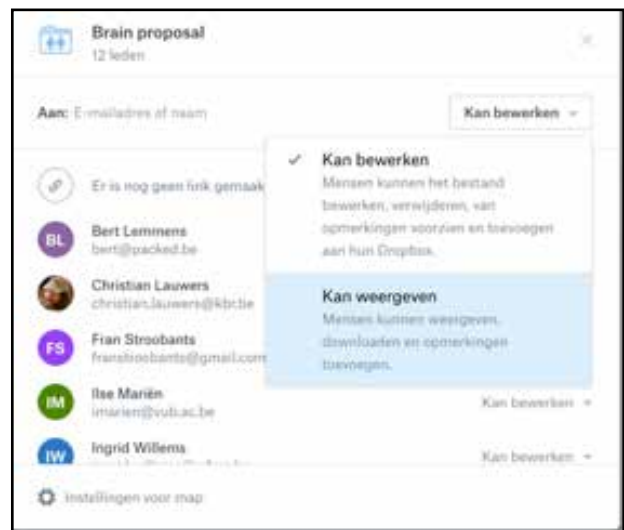
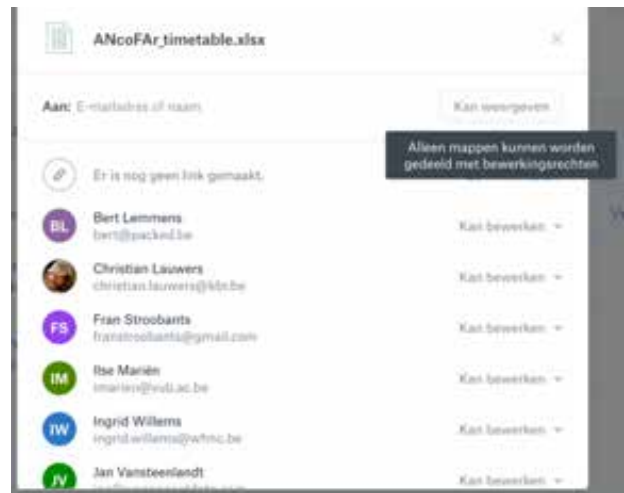
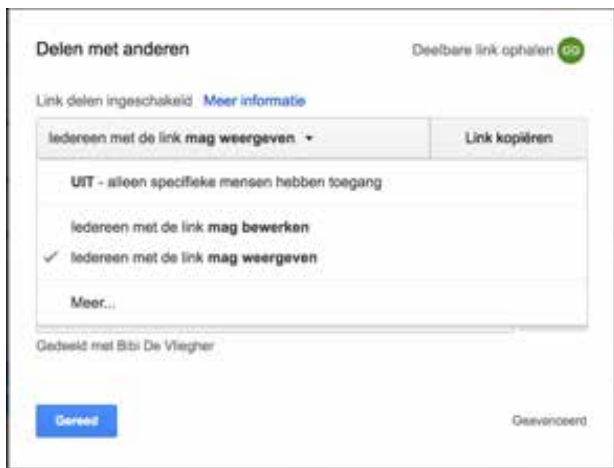
- Met de knoppen binnen het rode kader kun je in Google Drive bestanden delen en toegangsrechten instellen. De linkerknop dient om een link te genereren waarmee je een bestand kan delen, met de rechterknop kun je specifieke mensen toegangsrechten geven.

- Wanneer je een bestand met specifieke personen wil delen, krijg je volgend venster te zien. Geef het e-mailadres van de persoon met wie je het bestand wil delen, en kies wat deze persoon met het bestand mag doen: weergeven of bewerken.

- Ook wanneer je een volledige map deelt met derden, kun je kiezen welke toegangsrechten de gebruikers krijgen. We gaan hier een volledige map delen.

Ook via Dropbox kun je bestanden en mappen delen en toegangsrechten toekennen.

- Net als in Google Drive kun je een link maken om te delen of specifieke mensen toegang geven. Het verschil met Google Drive is dat je bij Dropbox geen individuele bestanden kunt delen met bewerkingsrechten. Enkel mappen kunnen met bewerkingsrechten gedeeld worden.

Om het voor jezelf eenvoudiger te maken, kun je de te bewerken en niet te bewerken bestanden in verschillende mappen plaatsen. Raadplegingsbestanden zet je in een raadpleegmap en worden gedeeld met leesrechten; bestanden die bewerkt mogen worden zet je in een andere map en deel je enkel via schrijfrechten met personen die deze bestanden mogen bewerken.

4. Maak back-ups

Net als alle andere bestanden van je digitale archief en collectie, moeten je bestanden in de cloud geback-uppt worden. Zo voorkom je dat je bestanden kwijt bent nadat ze ongewild verwijderd of bewerkt werden of indien ze beschadigd zijn. Een goede back-upstrategie zorgt ervoor dat bestanden op minstens twee verschillende geografische locaties bewaard worden op verschillende technologieën. Bewaar daarom niet al je bestanden bij één cloud-dienst. Zorg ook voor een lokale opslag op je eigen computer of server.

Een manier om een back-up te maken van je bestanden in de cloud is door een back-up te maken van je lokale map. Als je hier via bijvoorbeeld Windows

Back-Up, Time Machine of een andere toepassing een back-up van maakt, beschik je steeds over een externe back-up van deze bestanden. Er bestaan ook clouddiensten die cloud-to-cloud back-ups maken van je Google Drive, zoals Backupify, Spinbackup en Spanning.

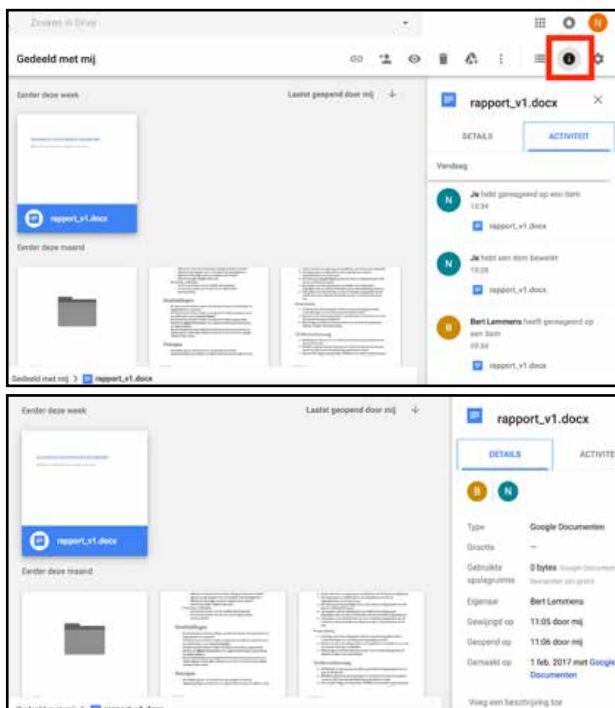
5. Maak checksums

Om automatisch te controleren of bestanden gewijzigd, verwijderd of toegevoegd werden, kun je gebruik maken van checksumtools. Als je instelt dat deze tool automatisch je bestanden controleert, ontvang je een e-mail als tijdens de controle vastgesteld werd dat een bestand gewijzigd, verwijderd of toegevoegd werd. Op deze manier kun je automatisch controleren of je map nog volledig en ongewijzigd is, zonder dat je dit zelf manueel document per document moet controleren.

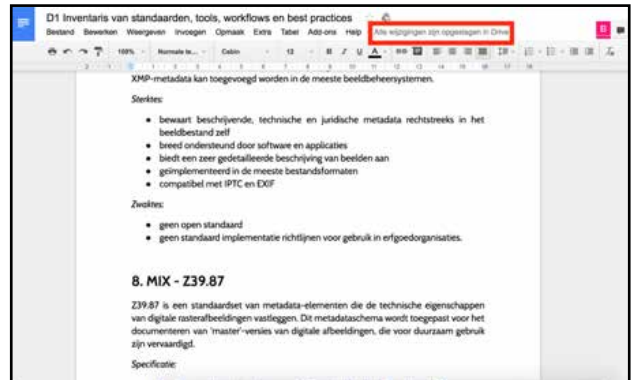
6. Controleer versies

Wanneer je merkt dat een bestand gewijzigd is, dan kun je via je cloudplatform controleren welke wijzigingen er plaatsgevonden hebben. Dropbox en OneDrive beschikken over een dashboard dat toont welke bewerkingen er plaatsvinden op je gedeelde bestanden; bij Google Drive kun je via een zijbalk controleren wat er met een bestand gebeurt. Zowel bij Google Drive als bij Dropbox en OneDrive heb je de mogelijkheid om wijzigingen terug te draaien en terug te keren naar oudere versies. Je hebt hiervoor dertig dagen de tijd.

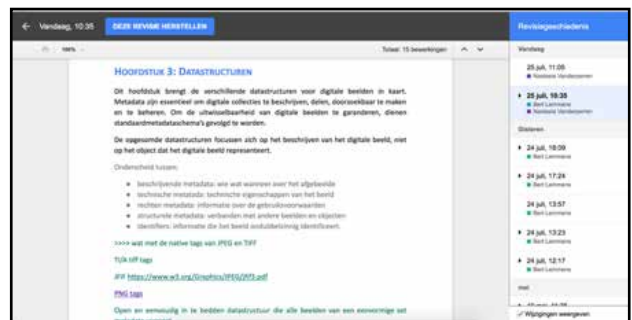
- Je kan activiteiten en details van een document in Google Drive zien door op de info-knop te klikken

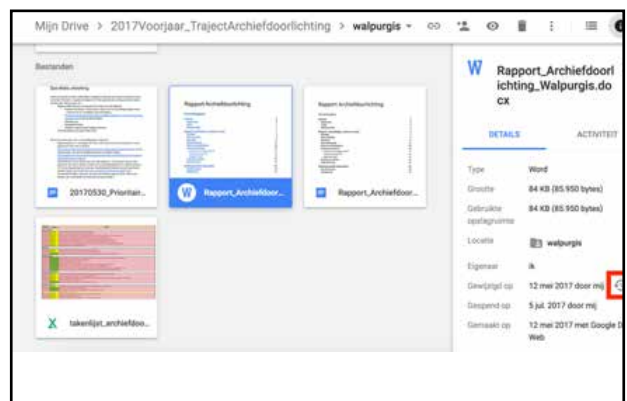
- Je kan alle wijzigingen in een Google-document zien door op 'Alle wijzigingen zijn opgeslagen in Drive' te klikken.

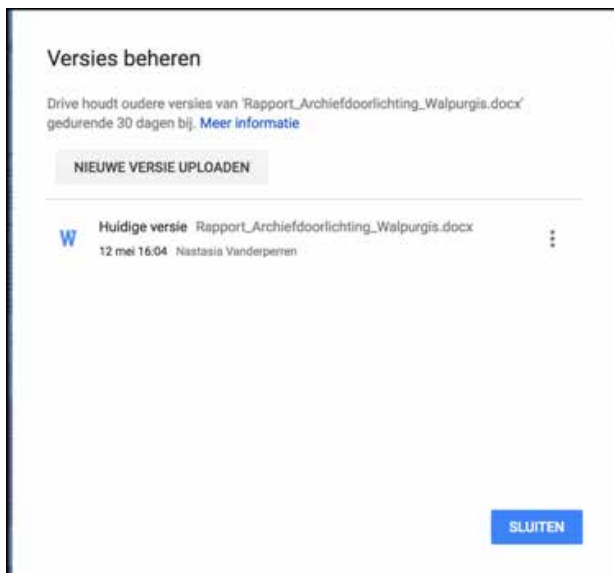

- De gekleurde tekst is gewijzigde tekst. Indien je dat wenst, kan je teruggaan naar een oudere versie.

- Ook van documenten die opgeladen werden, zoals foto's, tekstbestanden, rekenbladen, etc. kunnen meerdere versies bewaard worden.

Conclusie

Cloudopslag maakt het je mogelijk om op een veilige manier bestanden te bewaren en te delen met derden. Niettemin zijn er hier ook risico's aan verbonden voor de duurzaamheid van je digitale collectie. Je kan daarom beter cloudopslag als onderdeel van je bewaarstrategieën inschakelen. Welke soort cloudopslag je kiest, is ook afhankelijk van de wensen die je zelf hebt. Het is daarom belangrijk om steeds de voor- en nadelen af te wegen. In bijgevoegde matrix kan je drie diensten op een aantal punten met elkaar vergelijken.

Nastasia Vanderperren en Rony Vissers (PACKED vzw)

- Als je op het icoontje naast 'Gewijzigd op' klikt, kan je de verschillende versies zien. Je kan er nieuwe versies opladen of oude versies herstellen. Let op! Google Drive houdt de verschillende versies van opgeladen documenten slechts dertig dagen bij.

	Google Drive (gratis)	Dropbox (gratis)	OneDrive (gratis)
Hoe gebruiken?	Via Google Account. Geen installatie van software nodig	Na registratie en installatie software.	Via Microsoft Account. Geen installatie van software nodig
Opslag	15 GB	2 GB	5 GB
Delen	<ul style="list-style-type: none"> via een link die je met anderen kunt delen. Anderen kunnen ook met deze link het bestand of de map met derden delen. via een uitnodiging per e-mail aan specifieke personen op map- en bestandsniveau kunnen zowel via link als via e-mail lees-, commentaar- en schrijfrechten toegewezen worden 	<ul style="list-style-type: none"> via een link die je met anderen kunt delen. Anderen kunnen met deze link ook het bestand of de map met derden delen. delen op mapniveau kan enkel door schrijfrechten toe te kennen delen op bestandsniveau kan enkel door leesrechten toe te kennen. 	<ul style="list-style-type: none"> via een link die je met anderen kunt delen. Anderen kunnen met deze link ook het bestand of de map met derden delen. via een uitnodiging per e-mail aan specifieke personen. toegangsrechten (lees- en schrijfrechten) kunnen enkel beperkt worden via uitnodiging per e-mail.
Hoeveel tijd heb je om verwijderde bestanden te herstellen?	Verwijderde bestanden worden bewaard in de prullenbak. Zolang de bestanden daar niet verwijderd worden, kan je ze altijd terughalen.	Dertig dagen	Dertig dagen. Als de grootte van je prullenbak 10% van de opslag van je OneDrive-map bereikt heeft, dan worden de grootste bestanden binnen drie dagen verwijderd en worden ze zelfs geen dertig dagen bewaard.

Versiebeheer	Versiebeheer wordt ondersteund. Van bestanden die niet via Google-applicaties gemaakt werden, worden max. honderd versies bewaard. Je kan vorige versies herstellen tot dertig dagen na de bewerking. Via de zijbalk kan je zien wie welk bestand bewerkt heeft.	Versiebeheer wordt ondersteund. Je kan vorige versies herstellen tot dertig dagen na bewerking. Via een dashboard kan je zien wie welke bestanden bewerkt heeft.	Versiebeheer wordt enkel ondersteund voor Microsoft-bestanden. Deze versies kan je herstellen tot dertig dagen na de bewerking. Via een dashboard kan je zien wie welk bestand bewerkt heeft.
Lokale opslag en synchronisatie	ja	ja	ja
Helpdesk	<ul style="list-style-type: none"> • 24/7 live chat (met wachttijden) • 24/7 telefonische ondersteuning (met wachttijden) • via e-mail • via gebruikersforum • via YouTube-kanaal met hulpvideo's 	<ul style="list-style-type: none"> • gebruikersforum • online documentatie met veelgestelde vragen • contactpagina 	<ul style="list-style-type: none"> • online documentatie met veelgestelde vragen • via e-mail • virtuele assistent

EINDNOTEN

¹'Google verliest data na blikseminslag op Belgisch datacenter', *De Morgen*, 20/08/2015, <https://www.demorgen.be/technologie/google-verliest-data-na-blikseminslag-op-belgisch-datacenter-baf41088/>

²Bron:<https://www.mediahelpdesk.be/vraag/hoe-maak-je-een-goed-wachtwoord>

³<https://tweakers.net/nieuws/115125/dropbox-hack-van-2012-blijkt-gegevens-van-69-miljoen-gebruikers-te-omvatten.html>

⁴<https://www.keepassx.org/>

⁵<https://www.lastpass.com/nl>

⁶<https://www.backupify.com/>

⁷<https://spinbackup.com/>

⁸<https://spanning.com/>

⁹Zie R. Vissers, 'Checksums?! Een instrument voor betrouwbare duurzame digitale langetermijnbewaring', *Bladwijzer*, 3 (2015) http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/Bladwijzer_december_2015_checksums.pdf

¹⁰<https://www.cloudwards.net/dropbox-vs-google-drive-vs-onedrive/>

Verenigingsarchief. Gezocht en gevonden

Wie onderzoek doet naar de lokale geschiedenis, kan niet om de plaats van de verenigingen in onze maatschappij heen. Al te vaak wordt de geschiedenis van de verenigingen bestudeerd vanuit het perspectief van de overheid. Het verhaal vanuit de verenigingen zelf reconstrueren is een moeilijkere opdracht. Want waar bevinden zich de documenten van de vereniging die je dan als lokaal onderzoeker nodig hebt? Je moet een zoektocht ondernemen, waarbij je vaak tot de conclusie komt dat het te moeilijk is. Als heemkundigen kunnen we actie ondernemen om de zoektocht haalbaar te maken.

Veranderen om hetzelfde te blijven

In 2015 verscheen een visietekst over wat heemkunde vandaag en morgen kan zijn (zie <http://www.heemkunde-vlaanderen.be/images/visietekst2015.pdf>). Men wou onder meer ideeën aanreiken over wat een heemkundige kring kan doen. Een pretentieloze tekst die voor veel heemkundigen beantwoordt aan wat ze vandaag al ondernemen. In de tekst werd ook de rol van de heemkundigen als centrale figuren in de maatschappij aangehaald. Heemkundigen verbinden verleden en toekomst, maar ook mensen met uiteenlopende interesses, achtergrond, ambities, enzovoort. Ze wijzen op het gemeenschappelijke, namelijk de geschiedenis van iedereen uit eenzelfde dorp of gemeente. Zo zorgt een heemkundige kring bijvoorbeeld voor de verbinding tussen een school, een schuttersgilde, een wijkcomité en/of de gemeente. Ze zijn een schakel tussen mensen die al jaren in de gemeente wonen en zij die er net hun huis inrichten. Maar hoe nemen we in de praktijk deze verbindingsrol op?

Het is voor een heemkundige kring altijd zoeken naar wat ze moet veranderen in haar werking. De wereld om ons heen wijzigt voortdurend. Wie hetzelfde blijft doen, krijgt dan een andere betekenis voor de omgeving. Soms is dat geen slechte evolutie. Het vergt vooral een waakzaam oog om steeds de rol die we opnemen in de gaten te houden. De afgelopen jaren zag men dat ook andere erfgoed-

beheerders hun rol anders invulden. Gemeenten namen zo hun eigen archiefwerking onder de loep, en soms betekende dit dat er bijkomend personeel werd ingezet om het documentenbeheer te verbeteren. Besparingen zorgen helaas in heel wat gevallen tot het wegsnoeien van personeel en bijgevolg ook werking. Voor een heemkundige kring kan dat leiden tot een moeilijkere werking, maar net zo goed biedt het kansen.

Veranderen moet je op tijd doen. (vertaling: Geloof me! Als we dat alles hadden geweten, dan...) © Gerhard Mester

De rol van de heemkundige kring bij het bewaren van privaatrechtelijke archieven

In heel wat gemeenten is er nog geen werking rond privaatrechtelijke archieven. De verenigingen, organisaties, bedrijven, particulieren, enzovoort die niet betrokken zijn bij de overheid produceren niettemin documenten. Heel wat documenten moeten slechts gedurende een beperkte periode bijgehouden worden. Toch bewaren we best meer dan het minimum om een volledig beeld te kunnen schetsen van de geschiedenis van hun eigen werking. Zoals eerder aangehaald zijn die archieven interessant voor de geschiedenis van de hele lokale maatschappij. Zeker ook omdat bijvoorbeeld verenigingen in Vlaanderen een belangrijke rol in de maatschappij spelen.

Heemkundige kringen doen vaak een inspanning om private rechtelijke archieven te bewaren voor de toekomst.

Maar mogen we dan aannemen dat al deze verenigingen en organisaties zelf weten wat hen te doen staat? Het antwoord is op dit ogenblik vrij gemakkelijk te geven: neen! Heel vaak heeft men weinig besef van wat archief is, wat het onderscheid is met documentatie, hoe men een overzicht behoudt, welke documenten wettelijk moeten bijgehouden worden, enzovoort. Weinig verenigingen zullen het bijhouden van het archief beschouwen als een van hun kerntaken. Vaak zien we dat de verenigingen dan ook zonder veel denkwerk iets doen. Of nog beter gezegd: sommige bestuursleden nemen een initiatief om iets te bewaren, maar vaak zonder dat de rest van het bestuur een idee heeft van wat er dan precies gebeurt en wat niet.

Men bewaart soms materiaal in het eigen lokaal. Maar net als bij deze Antwerpse scoutsgroep moeten de archiefdocumenten soms wijken voor ander materiaal.

Dit was vroeger niet anders. Na enkele jaren legde de secretaris van de vereniging bijvoorbeeld zijn taken neer. Wanneer zijn opvolger niet meteen erfgoedgericht was, viel de archiefwerking stil. Maar het kan ook dat praktische bezwaren bepalen wat er kan en wat niet. De nodige plaats om documenten op te slaan, kan snel oplopen. Wanneer in de gemeente een heemkundige kring aanwezig is, dan zocht men vaak een plaats in het documentatiecentrum van deze erfgoedvereniging. Heel vaak werd dan afgesproken op welke manier dit archief geïnventariseerd en ter beschikking gesteld kan worden van het ruime publiek. Heel wat minder kringen durfden ook tips geven over hoe het archief van de vereniging beter kon bewaard worden bij de vereniging zelf. Dat zou niettemin heel wat werk kunnen besparen. Men zou aan verschillende verenigingen tegelijk immers kunnen vertellen hoe men te werk kan gaan. Het kan het aantal personen die bijdragen aan het behoud van de lokale geschiedenis verhogen. De documenten van de vereniging staan dan gestructureerd in het documentatiecentrum vanaf de eerste dag, met meer context over wie bijvoorbeeld op foto's en dergelijke staat.

Zoals eerder aangegeven moeten heemkundige kringen ook hun werking in vraag stellen als de wereld om hen verandert. De dozen papier bevatten al eens diskettes waarvan we moeten zoeken hoe we de inhoud willen bewaren. Meer zelfs: het is een grote inspanning om te kunnen nagaan of die inhoud wel de moeite is. In de toekomst mogen we verwachten dat de documenten op de computers van verschillende bestuursleden zullen staan. Hoe zorgen we ervoor dat de informatie daar niet verloren gaat? En hoe maken we het geheel beheersbaar voor de werking van onze heemkundige kring?

Als eerste stap lijkt het nodig om de verenigingen erop te wijzen dat ze interessante documenten hebben. Dat lijkt logisch voor wie bezig is met de lokale geschiedenis, maar dat is het voor heel wat verenigingen niet.

Het is voor een vereniging niet evident alle documenten op één plaats te verzamelen. Wanneer bijvoorbeeld drie personen foto's nemen, zouden alle foto's consequent op één schijf van de vereniging moeten worden bewaard. Dat is van groot belang voor het terugvinden van al deze documenten. Als we een vereniging kunnen overtuigen om centraal te bewaren, moeten we later niet zoeken naar wie die drie fotografen waren en waar hun foto's opgeslagen zijn. En dat geldt voor alle soorten van docu-

menten die zich in een vereniging bevinden. Maar hoe zorg je er dan voor dat je in de gaten blijft houden waar al die verenigingen hun archief bewaren? Alles meteen in het documentatiecentrum van een heemkundige kring bewaren, lijkt niet haalbaar. Heel wat verenigingen hebben documenten die ze nog vaak raadplegen of nodig hebben voor hun eigen werking. Heel wat documenten zijn ook op korte termijn interessant, maar zullen dat na verloop van tijd minder worden. En de bewaarplaats van de heemkundige kring is ook niet onbeperkt uit te breiden. We moeten andere oplossingen vinden zoals selectie of bewaren buiten de eigen lokalen.

Niet alles is voor de eeuwigheid

Een voorbeeld van noodzakelijke selectie zijn de kampfoto's van een jeugdvereniging. Vandaag is de kostprijs van digitale foto's beperkt en is er voldoende mogelijkheid om quasi ongelimiteerd foto's te nemen. Dat kan betekenen dat de verzameling foto's van één kamp verschillende honderden exemplaren omvat. Het jaar erop zijn de foto's nog van groot belang. Tijdens de oudernamiddag worden de foto's van het afgelopen kamp getoond. Om de leden en ouders enthousiast te maken om het jaar erop terug op kamp te gaan, zijn de beelden een grote troef. Maar als je vereniging zo ieder jaar op kamp gaat, en telkens weer zo veel foto's bijhoudt, dan heb je er al snel te veel om de verzameling gemakkelijk beheersbaar te houden. Er moet ook uitleg komen bij de foto's, want anders weet je niet meer wie er op staat. Je moet een selectie maken die toont wat het kamp van dat jaar was. Als je in je documentatiecentrum de selectie moet doen, dan is dat tijdsintensief en heb je plaats nodig. De jeugdvereniging kan veel hebben aan het advies van een heemkundige kring over hoe ze moeten omgaan met deze hoeveelheid foto's.

Het kan evenmin de bedoeling zijn dat de heemkundige kring als een administratief centrum van de vele verenigingen optreedt. Dat is niet alleen moeilijk voor het aantal in te zetten vrijwilligers, maar doet ook vragen rijzen over wat de vrijwilligers van de heemkundige kring mogen doen met de documenten van een andere vereniging. Vandaar dat het zeker te begrijpen is als de kring de documenten bij de verenigingen zelf wil houden. Het is ook vaak zo dat de vereniging zelf de documenten niet wil afgeven.

De heemkundige kring als makelaar tot behoud van erfgoed via Archiefbank Vlaanderen

Omdat er zo veel archief van privaatrechtelijke organisaties verborgen blijft, is het moeilijk om de beheerders aan te sporen om ze beter te beheren. Daarnaast is het voor wie onderzoek voert naar de lokale geschiedenis, vaak zoeken waar de geschikte bronnen zijn. Archiefbank Vlaanderen is daarom een handig instrument (zie www.archiefbank.be). In de provincie Antwerpen kregen de documentaire collecties van de heemkundige kringen al vrij vroeg hun fiche met dank aan de provincie en Heemkunde Gouw Antwerpen. Hierop is te achterhalen wat er zich in grote lijnen in de collecties bevindt. Met vijf verplichte en één aanbevolen veld is het mogelijk om een beschrijving te geven. Het geeft een indicatie, zonder dat je een volledige inventaris kan terugvinden op Archiefbank Vlaanderen. De fiches vormen een handig instrument voor de onderzoeker. Ook de documentatiecentra krijgen het gemakkelijker om het publiek een eerste kennismaking te geven van wat er in de collectie aanwezig is. Bij een aantal kringen zou men misschien nog sneller de fiche moeten actualiseren. We merken dat heel wat kringen geen link plaatsen in de beschrijving van hun collectie naar hun eigen website. Dat is vreemd omdat daar vaak meer detailbeschrijvingen zijn terug te vinden. Omgekeerd gebeurt het ook veel te weinig dat kringen de beschrijving van Archiefbank Vlaanderen vermelden op hun eigen website. Op deze manier kunnen de kringen vermijden dat ze dubbel werk doen.

De Retiese Heemkundige Kring 'Zeven Neten' is een van de weinige kringen die verwijzen naar hun deelinventaris op de eigen website.

Archiefbank Vlaanderen kan ook ingezet worden om de collecties bij de verenigingen uit je werkgebied zelf te beschrijven. Op die manier kan je ook de vereniging zelf bewust maken van de waarde van hun documenten. Al te vaak heeft men niet door dat de heemkundige kring interesse heeft in de geschiede-

nis van een vereniging. Samen het archief beschrijven laat toe om een band op te bouwen met de vereniging, die voor bijkomend advies bij de heemkundige kring terecht kan. De vrijwilliger van de vereniging wordt een stukje ook vrijwilliger van de heemkundige kring. Een dergelijke samenwerking kan uitmonden in een artikel in het tijdschrift of jaarboek, een tentoonstelling, enzovoort. Op termijn zal men de documenten misschien ook laten opnemen in het documentatiecentrum. Het voornaamste is dat het archief bewaard kan blijven, binnen of buiten de heemkundige kring.

Daarnaast biedt Archiefbank Vlaanderen nog een voordeel. De werking van een kring is mee bepaald door de inzet van de vrijwilligers. Je kan vrijwilligers niet verplichten om bepaalde taken op zich te nemen. Door de gegevens in Archiefbank Vlaanderen in te voeren, heb je zekerheid dat ze worden bewaard zonder dat je je als kring zorgen hoeft te maken over hoe ze worden bewaard. De technische beslommeringen verdwijnen voor de kring naar de achtergrond, wetende dat men rekening houdt met een langdurige bewaring. Daarnaast wordt vanuit Archiefbank Vlaanderen de invoerder gecontacteerd met de vraag of de gegevens nog up-to-date zijn. Bijgevolg hoef je als kring niet constant in de gaten te houden wie er voor welk verenigingsarchief de zorg draagt.

Meer weten?

Op 24 mei 2016 organiseerden Heemkunde Vlaanderen, Heemkunde Gouw Antwerpen en Archiefbank Vlaanderen een vormingssessie in Geel. Hierbij wilden we naast bovenstaande, ook wijzen op het gebruiksvriendelijk karakter van Archiefbank Vlaanderen. Niet alleen in theorie, maar samen met de deelnemers deden we een oefening met twee archieven. De vormingssessie wordt nog hernomen, maar wellicht niet meteen in de provincie Antwerpen. Je kan aansluiten in de andere provincies, maar dat is mogelijk omwille van de afstand niet vanzelfsprekend. Wanneer voldoende erfgoedspelers vragende partij zijn, kunnen we een herneming van de vormingssessie alsnog overwegen. Daarnaast kan je ook steeds met vragen terecht bij een van de organiserende partners.

Hendrik Vandeginste
Consulent Heemkunde Vlaanderen

In de kijker

Erfgoeddag

Dit jaar namen 587 erfgoed- en zorginstellingen in 276 gemeenten deel aan de zeventiende editie van Erfgoeddag in Vlaanderen en Brussel met als thema 'Zorg'. In de vele musea, archieven, erfgoedbibliotheken, woonzorgcentra, OCMW's en hun archieven, heem- en geschiedkundige kringen zijn naar schatting 240.000 bezoekers geregistreerd. 'We wilden erfgoed- en zorginstellingen inspireren om bruggen te slaan tussen de cultureel-erfgoedsector en de zorgsector', zegt Vlaams minister van Cultuur Sven Gatz. 'De publieke belangstelling voor deze editie getuigt van de kracht van deze wederzijdse uitnodiging.'

Karakters op rust in Woonzorgcentrum Denderrust

Een geslaagde samenwerking tussen Heemkundige Kring De Faluintjes, Woonzorgcentrum Denderrust en de Academie Beeldende Kunsten Aalst (ABKA) zorgde in het kader van Erfgoed-

dag voor een interactieve en intergenerationele tentoonstelling. Aan het project namen zowel bewoners van serviceflats, residentiële bewoners en mensen van het dagverzorgingscentrum deel. 'Voor ons was het een uitgelezen kans om de buitenwereld binnen te brengen in het Woonzorgcentrum', zegt centrumverantwoordelijke Cécile van Merris.

In de week voor de tentoonstelling werden studenten van ABKA opgetrommeld om op verschillende dagen een aantal bewoners van Woonzorgcentrum Denderrust en Residentie 't

Oud Klooster in Herdersem te portretteren. Samen met hen ging de heemkundige kring en het personeel van het woonzorgcentrum op zoek naar de verhalen achter deze personen. Men ging na welke levensverhalen deze mensen hebben getekend en welke maatschappelijke evoluties zij gedurende hun leven hebben waargenomen en meegemaakt.

‘De leerlingen van het vijfde jaar kunstsecundair onderwijs kwamen tijdens de lessen naar het woonzorgcentrum met hun begeleiders om de mensen te interviewen’, zegt Fons Dierickx, voorzitter van Heemkundige Kring De Faluintjes. ‘Er werden telkens groepjes gevormd van twee leerlingen. Eén daarvan tekende en de andere schreef. Nadien wisselden ze van rol. Zo werden in totaal 30 mensen geïnterviewd, waarvan ook een portret werd gemaakt in potlood of houtskool. De geïnterviewden kregen deze tekening na afloop ook mee naar huis.’

Het resultaat was een soort levende geschiedenis die creatief werd vertaald. Op 30 april konden de resultaten niet alleen ter plaatse komen bewonderen, maar kon men ook een aantal studenten bezig zien en horen. ‘De mensen waren echt vereerd dat ze gevraagd werden’, zegt van Merris. ‘De portretten werden aangevuld met ons beschikbare fotomateriaal en je merkte dat dat echt gesprekken op gang bracht. De bezoekers herkenden bewoners van wie ze niet wisten dat ze hier ook woonden. Dan gingen ze hen opzoeken of haalden ze herinneringen van vroeger naar boven.’

De tentoonstelling vond plaats in één ruimte en er waren ook enkele leerlingen aanwezig voor demonstraties. Tegelijk werd een andere ruimte ingericht in de stijl van de jaren vijftig en zestig. Daar werden verhalen opgehaald aan de hand

van de vertelkoffers van Erfgoedcel Terf. ‘Deze vertelkoffers zitten vol met thematisch herinneringsmateriaal’, zegt van Merris. ‘Onze ergotherapeuten zorgden ervoor dat er gesprekken op gang gebracht werden waar bezoekers vrij bij konden aansluiten.’

Vertelkoffers

Reminisceren is een ideale manier om oudere mensen een gevoel van eigenwaarde te geven en om hen nog eens te laten terugblikken op hun leven en dit verleden te delen met anderen. Vertelkoffers zitten boordevol voorwerpen, verhalen, foto's en filmpjes om herinneringen boven te halen. Er zijn verschillende erfgoedcellen die dergelijke koffers gratis ontlenen. Voor een overzicht kan je hier terecht: http://www.bieterf.be/sites/default/files/userimages/user36/Herinneringskoffers_2016.pdf.

‘De heemkundige kring was de organisator van het project, maar om het te kunnen realiseren konden we beroep doen op een subsidie van de erfgoedcel. Het was dit jaar onze bedoeling om samen te werken met andere sectoren en we zijn zeer tevreden over het resultaat. De samenwerking met de verantwoordelijke van het Woonzorgcentrum verliep erg vlot en haar inbreng groot.’

Ook de medewerkers van het Woonzorgcentrum blikten tevreden terug op het project. ‘Het was de eerste keer dat we zoiets organiseerden, en zeker niet de laatste. Het resultaat was geslaagd: een intergenerationele samenwerking die ook buitenstaanders binnen de muren van het Woonzorgcentrum bracht. Achteraf bekeken hadden we de persoonlijke verhalen van de bewoners nog iets beter moeten uitwerken. Dat is een aandachtspuntje dat we meenemen naar de volgende keer.’

Rob Bartholomees
Consulent Heemkunde Vlaanderen

Uitkijken naar Erfgoeddag 2018

Op 22 april 2018 staat de volgende editie van Erfgoeddag op de agenda. Het thema is – niet toevallig in een verkiezingsjaar – ‘Kies voor erfgoed’. Erfgoeddag roept iedereen op om te kiezen voor erfgoed, maar kiezen voor erfgoed dwingt ook tot het maken van keuzes. Daarnaast biedt dit thema de kans om ook het cultureel erfgoed over verkiezingen onder de aandacht te brengen.

Nacht van de Geschiedenis 2017

Wannes Vandevelde als muzikaal erfgoed in Kampenhout

Al voor de vijfde keer nam Kampenhout deel aan de Nacht van de Geschiedenis. Zoals in de vorige edities was het een geslaagde samenwerking tussen de lokale Davidsfondsafdeling, Heemkring Campenholt en de cultuurdienst van Kampenhout. Meer dan 110 geïnteresseerde bezoekers kwamen opdagen.

Om het thema muziek vorm te geven, werd een optreden geboekt van 'De Volgende Stroof'. Dat is een muziekensemble dat liedjes brengt van Wannes Vandevelde, aangevuld met gezellige anekdotes over de kleinkunstenaar. Ik wil deze nacht in de straten verdwalen kon natuurlijk niet ontbreken. De aanwezigen leerden dat melodieën voor verschillende teksten konden dienen. Zo had Wannes op de melodie van Mijn Mansarde ook tekst gezet, getiteld Deserteur. Deze versie, die nog niet eerder op cd was verschenen, kregen ze in Kampenhout te horen.

Tijdens de pauze werd het nieuwe boek van Dree Peremans Wannes, hier is hem terug, verloot. Na afloop van het optreden was er ook een boekenstand waar de boeken en cd's van Wannes Vandevelde verkocht werden. Ze gingen

vlot over de toonbank.

'Voor het organiseren van dergelijke activiteiten is een samenwerking een win-win-win-situatie voor de drie partijen', zegt Gerry Croon, cultuurbeleidscoördinator van Kampenhout én bestuurslid van Heemkring Campenholt (www.campenholt.be). 'De cultuurdienst heeft wel geld, maar met anderhalf VTE weinig mankracht om alles bol te werken. We proberen dus meermaals per jaar samen te werken met culturele verenigingen zoals het Davidsfonds en Heemkring Campenholt. De inkomgelden vloeien terug naar de gemeente, omdat zij

de uitkoopsom en catering van de artiesten voor hun rekening nemen. Het uitbaten van de toog en het klaarzetten van de zaal gebeurt dan weer door de verenigingen. Deze inkomsten vloeien naar hun verenigingskas.'

'Dat beide verenigingen een grote en trouwe achterban hebben, helpt om snel promotie te kunnen maken en veel volk aan te trekken. De vorige edities bewezen dat het een beproefd recept is: we hadden steeds een volle zaal. Deze interesse zorgt er ook voor dat we elk jaar weer veel goesting hebben om opnieuw samen te werken. Bovendien is het een kans voor de leden van Davidsfonds en de heemkring om elkaar beter te leren kennen en kennis te maken met elkaars werking.'

Bij Davidsfonds Kampenhout is hetzelfde geluid te horen. 'Ledenverenigingen in de cultuursector hebben het momenteel niet gemakkelijk', zegt Dirk Vanhoof, secretaris van de afdeling. 'Jonge volwassenen pikken hier en daar graag een graantje mee, maar laten zich niet meer binden door een lidmaatschap. De samenwerking met andere verenigingen en organisaties is dan vaak de enige manier om onze werking uit te

breiden. Met de heemkring groeide een stevig bondgenootschap en dat de cultuurdienst mee de Nacht van de Geschiedenis trekt voor ons niet alleen een meerwaarde: het is pure noodzaak.'

Rob Bartholomees
Consulent Heemkunde Vlaanderen

Uitkijken naar Nacht van de Geschiedenis 2018

Volgend jaar vindt De Nacht van de Geschiedenis plaats op dinsdag 20 maart. Ook dan hoopt het Davidsfonds weer een heleboel mensen te verbinden rond geschiedenis. Het thema van 2018 is religie. Het volledige programma vindt u tegen dan op www.nachtvandegeschiedenis.be.

Fier-gazet

Dat er lokaal een schat aan erfgoed in alle maten en soorten aanwezig is, is alom geweten. Maar dat gemeentes ook bruisen van niet-tastbaar erfgoed is vaak nog een onontdekt gegeven. Of het nu gaat om achter de schermen of lokaal gemeengoed: gebruiken, kennis en praktijken met wortels in het verleden worden dagdagelijks gekoesterd en doorgegeven van de ene inwoner op de volgende.

Tweemaandelijks gaat een heemkundige op onderzoek uit in zijn eigen gemeente aan de hand van een 10-tal vragen. Leven en beleven met wortels in het verleden en een blik op de toekomst staan centraal. Welk immaterieel erfgoed leeft er in jouw gemeente en wat betekent dat voor de lokale erfgoedwerkers? Laat je inspireren!

Zin om zelf in deze rubriek te verschijnen? Mail naar daphne.maes@heemkunde-vlaanderen.be.

De FIER-gazet is een initiatief van Heemkunde Vlaanderen en tapis plein vzw.

HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL - HEEMPROFIEL

DEZE EDITIE HEEM- EN OUDHEIDKUNDIGE KRING BERLARE

Reporters ter plaatse: Cyriel De Bruyne, Tony Van Dender, Luc De Bruyne, Jenny De Schutter, Etienne Le Bon, Theo Roels en Nell Boeykens

— www.hokberlare.be | www.facebook.com/hokberlare —

EEN INTERVIEW MET CYRIEL DE BRUYNE

Wat is het niet-tastbaar erfgoed waar uw heemkring zelf een actieve rol in speelt?

“Wij willen het niet-tastbare tastbaar maken: we spelen, vanuit de kring, vooral in op de kennis die er nog leeft over immaterieel erfgoed en geven deze door aan een groter publiek via allerlei initiatieven. Bovendien proberen we onze kennis zelf ook bij te schaven en actief mee te werken aan het borgen door het leren van ambachtelijke technieken en deze door te geven.”

“Elk jaar openen we de grootste kermis van Berlare met een tentoonstelling in de raadzaal van het gemeentehuis, waarbij we bijvoorbeeld oude ambachten, zoals **touwslagerij, borstel- en penseelmakerij, vlasverwerking en naaldkant**, in de kijker zetten. Hiervoor werken we samen met vakmensen om de ambachten naar buiten te brengen

en geven we het publiek een demonstratie. Via ons klein museum ‘Riekend Rustpunt’ proberen we het publiek ook te betrekken, het is gelegen op een fiets- en wandelknooppunt. Dit museum brengt het mesttransport van de stad naar het platteland in kaart en probeert de kennis hierover te bewaren. We zijn hiermee uniek binnen Vlaanderen. Verder hebben we aan de ingang van het cultureel centrum een kast met thematische tentoonstellingen. De inhoud vervangen we elke twee, drie maanden. Ook hier komt immaterieel erfgoed aan bod. Een tijdje geleden hebben we een authentieke **zwingelmolen** in elkaar gezet en het proces van vlas zwingelen opnieuw uitgevoerd. We hebben dit hele gebeuren op film en foto vastgelegd. De molen is niet meer, maar de kennis hierover wel. We beperkten ons niet alleen tot de zwingelmolen: we hebben ook de andere toestellen die gebruikt werden in de vlasverwerking opnieuw gemonteerd en de reconstructie van de bewerkingen gefilmd. We deden dit trouwens ook voor de borstel- en penseelmakerij en de naaldkant. Onlangs hebben we de tweede

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

Demonstratie van het brakelen van het vlas. © Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

heruitgave gebracht van het dialectenboek, Diksjonèer van de Bèerlerse sprouk: een boek vol met dialectwoorden, oude Berlaarse uitdrukkingen, kinderliedjes ... Het niet-tastbare Berlaarse dialect hebben we tastbaar gemaakt. We hebben dit boek samengesteld vertrekkende vanuit de herinnering van mensen. Ook naar de toekomst toe zijn we van plan om nog meer in te zetten op immaterieel erfgoed via de borstelfabriek. Sinds kort hebben we de oude machines in handen, waarmee we aan de slag willen gaan in een nieuw museum!”

“Naast voorzitter van de heemkundige kring ben ik ook voorzitter van de **volkstuin TuinHier**. Persoonlijk vind ik dat de belangrijkste soort immaterieel erfgoedwerking. We werken al enkele jaren samen met het eerste leerjaar uit twee naburige scholen om percelen te bewerken in de kas-teeltuin. Elk kind heeft zijn eigen kleine moestuin. Met dit initiatief betrekken we de allerjongsten en geven we praktijkkennis door over bijvoorbeeld het telen van kruiden. Hiermee hopen we hen te inspireren en aan te sporen om hier later verder mee te gaan.”

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

Wat is het niet-tastbaar erfgoed dat jullie over 100 jaar liefst nog steeds zouden zien leven?

“Dat is onze volkstuin en de bijhorende samenwerking met de jonge kinderen, waar we heel trots op zijn. We hopen dan ook dat deze een plaats blijft behouden binnen de maatschappij en dat mensen zich in het algemeen blijven bezighouden met lokaal (niet-tastbaar) erfgoed en hierdoor jonge mensen blijven inspireren, die het op hun beurt ook kunnen doorgeven naar toekomstige generaties. Natuurlijk hopen we ook op het voortbestaan van de kring.”

Wat is de meest verrassende ontdekking uit dit ‘gemeente-onderzoek’?

“Wat mij vooral opvalt is dat veel lokale werking rond immaterieel erfgoed is vervangen door de komst van nieuwe media, zoals tv en radio. Hierdoor is er veel verdwenen of tot eenheid gebracht, waardoor lokale verscheidenheid verdwenen is. Jongeren worden bijvoorbeeld grootgebracht met K3, maar dit verdringt de kennis van oude lokale kinderliedjes, terwijl iedereen in Vlaanderen K3 wel kan meezingen. Jonge mensen zijn vandaag minder lokaal gebonden. Vroeger werden ze aangespoord door hun ouders om actief aan tradities deel te nemen en kregen ze spontaan interesse. Bovendien zijn materialen die vroeger gebruikt werden voor allerlei ambachten, zoals wijmen, ook verdwenen, omdat deze niet langer geteeld worden. Het zijn allemaal uitdagingen voor immaterieel erfgoed waar onze kring op wil inspelen. We willen het publiek als een eerste stap laten kennismaken met immaterieel erfgoed, en als tweede stap echt actief laten beoefenen van immaterieel erfgoed!”

HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL – HEEMPROFIEL

FIER OP WAT ZIJ DOEN

- Het **poppentheatergezelschap Sloeber** is in 1976 ontstaan door een groep vrienden uit Berlare en nog steeds zeer actief met een dynamische ploeg. Ze maken alles zelf: de verhaallijnen, de decors, de poppen ... De verhalen draaien om Sloeber en zijn zusje Tinneke. Ze worden steeds gebaseerd op wat er leeft bij kinderen in een combinatie met grappige en kritische toespelingen op actuele gebeurtenissen.
→ poppentheatersloeber.wordpress.com
- Sinds 1949 zorgt **Toneelkring Hand in Hand** voor een bloeiend toneellandschap in Berlare, opvolging is geen probleem. Elk jaar brengen ze een nieuwe voorstelling. Ze hebben al vele klassiekers op het podium gebracht, zoals Het gezin van Paemel of Groenten uit Balen. Ze wagen zich ook aan minder bekende stukken, die ze in een eigen jasje steken.
→ handinhandberlare.be
- In het **Café De Warande** in Berlare wordt nog volop het krulbollenspel gespeeld en het is hiermee het enige café in Berlare waar dit nog kan. Er is een authentieke boldersbaan ter beschikking en cafébaas Wim Malin heeft als geen ander het spel onder de knie.

© poppentheatersloeber.wordpress.com

© handinhandberlare.be

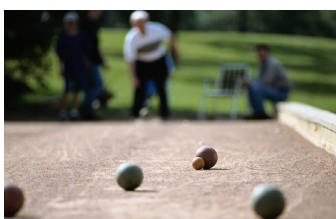
© Jelle Vermeersch

MET WORTELS ELDERS ... OF TRADITIE VAN DE TOEKOMST?

© VVV Donkmeer

Vroeger gingen kinderen op 11 november, Sint-Maarten, van deur tot deur met uitgeholde rapen om liedjes te zingen en snoepgoed binnen te halen. Deze traditie bestaat niet meer, maar herleeft in **Halloween**, overgewaaid uit de Verenigde Staten: pompoenen hebben de rapen vervangen, 11 november heeft plaatsgemaakt voor 31 oktober en een griezelement heeft zijn intrede gedaan. VVV Donkmeer organiseert jaarlijks een Halloweenocht waar 300 man op afkomt: vooral jongeren amuseren zich hier.

© www.comerstones.be

Petanque is eigenlijk ook een 'nieuwe' traditie. Ooit gingen mensen op vakantie naar Frankrijk en brachten dit spel mee naar huis. Petanque is nu door en door gekend in Berlare en kent vele aanhangers, vooral jonggepensioneerden. Het lijkt nog een lang leven van vele generaties beschoren.

© berlarezingt

Een volledig nieuwe traditie is **Berlare Zingt**. Het is dit jaar toe aan zijn tiende editie. Het is een gratis meezinghappening op het Kapelleplein aan het Donkmeer. Een evenement voor jong en oud op de vooravond van de nationale feestdag. Ambiance en gezelligheid zijn er troef en het publiek kan zich verwachten aan een mix van bekende meezingers, waaronder heel wat Belgische klassiekers.

FIER OP HOE ZIJ TRADITIES DOORGEVEN

1. **Koninklijke Boogschuttersgilde St. Sebastiaan** is de oudste, nog levende vereniging van Berlare. Ze bestaan sinds 1566 en hebben vorig jaar hun 450ste verjaardag gevierd. Ze komen iedere donderdag samen om te oefenen. Wedstrijden en schietingen vinden plaats in het weekend. De vereniging is uitgebreid met de tijd, vrouwen zijn welkom en ze spelen sterk in op de jeugd.
2. **Muziekvereniging 't Meziek** is ontstaan in 2004 uit een fusie van de Koninklijke fanfare De Vriendenbond en de socialistische muziekvereniging Volharding. Beide groepen kenden reeds een jarenlange traditie binnen de muziekwereld die ze meedragen in de nieuwe groep. Deze treedt meermaals per jaar op en probeert voortdurend nieuwe muzikanten aan te trekken. Elk jaar organiseren ze een nieuwjaarsoptreden in het Cultureel Centrum en een 'Concert onder de bomen' op de Briel.

→ tmeziek.be

© www.hln.be

© tmeziek.be

Jong en oud kent dit woord. Er wordt nog volop met knikkers gespeeld bij het bouwen van knikkerbanen.

Wie of wat men hier in ere houdt:

Berlare kent een lange traditie van **kermissen en feesten**. Elke wijk had zijn eigen, specifieke evenement. Hiervan zijn nog twee grote en populaire kermissen overgebleven: de **Sint-Annakermis** en de **Septemberkermis**. Heel de gemeente en verder is hierop aanwezig: publiek uit de omliggende gemeenten en oud-Berlarenaars die nog eens terugkomen naar hun geboortedorp.

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

De **Sint-Annakermis** vindt plaats op de laatste zondag van juli, op het Sint-Annaplein, en de **Septemberkermis** op de vierde zondag van september op het dorpsplein, de Briel, en op het Beukenplein. Deze laatste loopt over meerdere dagen. De kermiskoersen worden georganiseerd op de zaterdag voor de kermis, op maandag en op de woensdag na de kermis. Op vrijdagavond opent de kermis naar jaarlijkse gewoonte met een tentoonstelling van de Heem- en Oudheidkundige Kring. Deze tentoonstelling loopt tot de volgende dinsdagavond. Aansluitend op de grote kermis is er de populaire jaarmarkt, telkens op dinsdag na de kermis. Als september vijf zondagen telt, wordt er bovendien nog een nakermis georganiseerd.

ALOMTEGENWOORDIG
DIALECTWOORD

MARREBOL

(knikker)

PRODUCT UIT EIGEN STREEK

Paling in 't groen

Berlare is gekend voor het prachtige **Donkmeer**, een 86 hectare groot wateroppervlak. Het Donkmeer is visrijk en dit zorgde voor de streek-specialiteit: **de paling in 't groen**. Vroeger was deze gratis te verkrijgen, maar moest men ze zelf vangen met fuiken. Nu wordt de meeste paling ingevoerd. Mensen komen van heinde en ver om de paling te proeven in de nabijgelegen restaurants. Deze hebben immers jarenlange ervaring. Het geheim van de palingschotels zit hem in de juiste verhouding van de gaartijd en de kruiden. Jammer genoeg zijn de originele recepten een goed bewaard familiegeheim ...

© lucas-willy.be

ONZE AMBACHTEN – TOEKOMST VERZEKERD!

De Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare is bezig met het uitwerken van een nieuw museum met de oude installaties van de **borstelmakerij het Wit Paard** (°1920) die onlangs ter ziele is gegaan. Ze zullen de oude machines opstellen en met behulp van filmpjes en demonstraties de technieken tonen. Borstelmaker Jacques zal een jongere vrijwilliger van de heemkundige kring het ambacht aanleren.

Berlare kende ooit vier succesvolle bierbrouwerijen. Deze rijke traditie leeft voort bij de **Kookbrouwers**, een 14-koppig kook- en brouwgezelschap, ontstaan uit een passie voor bier en koken. Het gezelschap zoekt lekkere bieren bij lekker eten, of omgekeerd. Ongeveer drie keer per jaar brouwen ze zelf. Ze organiseren kookavonden en iedereen mag van het bier brouwen komen proeven. Ze zetten elk jaar hun kennis over bier en eten in de kijker op het Internationaal Bierfestival in Wieze. Hun specialiteit zijn bapas, een combinatie van tapas met aangepaste bieren. Ze merken dat het bier brouwen volop in de mars zit, ook bij jongeren. → kookbrouwers.webs.com

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare

© Christoph Baete, zytholoog

ONZE LOKALE VOLKSSPORTKAMPIOENEN

Fred De Bruyne, geboren en getogen in Berlare, is dé volkssportkampioen bij uitstek. Heel Berlare denkt nog steeds terug aan deze wielerved. Op zijn palmares staan verschillende overwinningen, waarvan Milaan-San Remo (1956) en de Ronde van Vlaanderen (1957) de belangrijkste zijn. In Berlare blijft Fred De Bruyne altijd leven, want een van de kermiskoersen wordt de Fred De Bruynememorial genoemd én er is een straat naar hem vernoemd, de Fred De Bruynestraat. Berlare hoopt nu dat een van de 'parelvisser' in zijn voetsporen zal treden.

De parelvisser zijn 4 plaatselijke wielrenners: Greg Van Havermaet (olympisch kampioen), de gebroeders Naesens (Oliver is Belgisch kampioen) en Preben Van Hecke (gewezen Belgisch kampioen). Redenen genoeg voor de Berlarenaar om fier te zijn op die mannen!

© Heem- en Oudheidkundige Kring Berlare - www.dielcamps.net

ZO KLINKEN WIJ

*Sinte Mårte kapoentjen
Leg wat in mij schoentje
Een appelken of e citroentjes
Een notjen om te krouken
Da za mà beter smouken
Sinte Marten speelt zijn pårten
In de schaa van Pierlala*

Dit is de Berlaarse variant van een traditioneel kinderliedje dat op Sint-Maarten (11 november) wordt gezongen. Het liedje is opgenomen in het dialectenboek, uitgegeven door de Heem- en Oudheidkundige Kring.

ALOMTEGENWOORDIG
DIALECTWOORD

~
PUITENKLOPPERS

~
(spotnaam)

Dit woord werd gebruikt als spotnaam voor de Berlarenaars. De armere bevolking ging als bijberoep kikkers vangen langs grachten en beken om door te verkopen als delicatessie aan naburige restaurants. Met een stok sloegen ze op de grond om de kikkers, ofwel de puiten, te laten opspringen, waarna ze de kikkers grepen en in een zak staken die ze op hun schouders droegen. Vandaar de naam puitenkloppers.

De FIER-gazet reporters hebben geprobeerd om alle beeldrechten te achterhalen en te vermelden. Indien u desondanks van mening bent dat uw rechten als auteur en/of fotograaf zijn geschonden, dan kunt u contact opnemen met consulenten@heemkunde-vlaanderen.be.